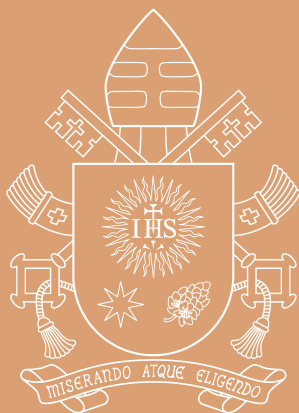


103

2. února 2020



POSYNODÁLNÍ APOŠTOLSKÁ EXHORTACE
PAPEŽE FRANTIŠKA

QUERIDA AMAZONIA
(MILOVANÁ AMAZONIE)

BOŽÍMU LIDU
A VŠEM LIDEM DOBRÉ VŮLE

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE
PRAHA 2020
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

POSYNODÁLNÍ APOŠTOLSKÁ EXHORTACE
PAPEŽE FRANTIŠKA

QUERIDA AMAZONIA
(MILOVANÁ AMAZONIE)

BOŽÍMU LIDU
A VŠEM LIDEM DOBRÉ VŮLE

2. ÚNORA 2020

OBSAH

| | |
|--|-----------|
| Smysl této exhortace..... | 3 |
| Sny pro Amazonii..... | 4 |
| PRVNÍ KAPITOLA: SOCIÁLNÍ SEN..... | 5 |
| Nespravedlnost a zločin..... | 5 |
| Rozhněvat se a žádat odpuštění..... | 8 |
| Smysl pro společenství..... | 10 |
| Institute v úpadku..... | 12 |
| Sociální dialog..... | 12 |
| DRUHÁ KAPITOLA: KULTURNÍ SEN..... | 13 |
| Amazonský mnohostěn..... | 14 |
| Péčovat o kořeny..... | 16 |
| Mezikulturní setkání..... | 17 |
| Ohrožené kultury, kmeny v nebezpečí..... | 18 |
| TŘETÍ KAPITOLA: EKOLOGICKÝ SEN..... | 19 |
| Tento sen tvořený vodou..... | 20 |
| Křik Amazonie..... | 22 |
| Proroctví kontemplace..... | 24 |
| Výchova a ekologické návyky..... | 26 |
| ČTVRTÁ KAPITOLA: CÍRKEVNÍ SEN..... | 27 |
| Nezbytné hlásání v Amazonii..... | 27 |
| Inkulturační..... | 29 |
| Cesty inkulturační v Amazonii..... | 31 |
| Sociální a duchovní inkulturační..... | 33 |
| Výchozí body pro amazonskou svatost..... | 34 |
| Inkulturační liturgie..... | 35 |
| Inkulturační ministeriality..... | 37 |
| Komunity napěchované životem..... | 39 |
| Síla a dar žen..... | 41 |
| Rozšířit horizonty za konflikty..... | 43 |
| Ekumenické a mezináboženské soužití..... | 44 |
| ZÁVĚR: MATKA AMAZONIE..... | 46 |

POSYNODÁLNÍ APOŠTOLSKÁ EXHORTACE
PAPEŽE FRANTIŠKA

QUERIDA AMAZONIA
(*MILOVANÁ AMAZONIE*)

BOŽÍMU LIDU A VŠEM LIDEM DOBRÉ VŮLE

2. února 2020

1. Milovaná Amazonie (Querida Amazonia) se ukazuje před světem v celé své kráse, ale i ve svém dramatu a tajemství. Bůh nám dal milost, abychom ji měli zvlášť na zřeteli během Synody o Amazonii, která proběhla v Římě ve dnech 6.–27. října [2019] a byla završena textem nazvaným *Amazonie: nové cesty pro církev a pro integrální ekologii*.

Smysl této exhortace

2. Během synody jsem naslouchal projevům a se zájmem četl příspěvky dílčích skupin. Touto exhortací chci vyjádřit ohlasy, které ve mně vyvolaly tyto dny dialogu a rozlišování. Nerozvinu zde všechny otázky, které byly vydatným způsobem předloženy v závěrečném dokumentu. Nechci jej ani nahradit, ani opakovat. Rád bych pouze přispěl krátkou rámcovou úvahou k tomu, aby se do amazonské reality vtělilo *shrnutí* několika velkých starostí, které jsem vyjádřil již ve svých dřívějších dokumentech, a aby to pomohlo a nasměrovalo k harmonickému, tvůrčímu a plodnému vnímání celého synodálního putování.

3. Zároveň chci tímto oficiálně představit dokument, který nám předkládá závěry synody, na němž spolupracovala řada osob, které lépe než já a než římská kurie znají problematiku Amazonie, protože v ní žijí, spolu s ní trpí a vášnivě ji milují. Rozhodl jsem se v této exhortaci zmíněný dokument necitovat, abych měl příležitost vás pozvat k jeho integrální četbě.

4. Kéž dá Bůh, aby se touto prací nechala obohatit a pohnout celá církev, aby se pastýři, zasvěcené osoby i věřící laici Amazonie zapojili do jejího uplatňování a aby nějakým způsobem inspirovala všechny osoby dobré vůle.

Sny pro Amazonii

5. Amazonie je mnohonárodnostní propojený celek, velký biom sdílený devíti zeměmi: Brazílií, Bolívií, Ekvádorem, Guyanou, Peru, Surinamem, Venezuelou a Francouzskou Guyanou. Přesto tuto exhortaci adresuji celému světu. Číním tak na jednu stranu proto, abych podnítil pozornost a náklonnost k této zemi, která je rovněž „naše“, a abych vybudil všechny k obdivu vůči ní a k jejímu uznání jako posvátného tajemství; na druhou stranu tak číním i proto, že pozornost církve k problematice tohoto místa nás nutí krátce se znovu zabývat otázkami, na něž bychom nikdy neměli zapomínat a které nás mohou inspirovat v rámci vlastních výzev i v jiných oblastech světa.

6. Všechno, co církev nabízí, by se mělo originálním způsobem uplatnit na každém místě světa tak, aby Kristova Snoubenka nabyla nejrozmanitějších tváří, které lépe vyjádří nevyčerpatelné bohatství milosti. Kázání se musí vtělovat, spiritualita se musí vtělovat, církevní struktury se musejí vtělovat. Proto se v této exhortaci pokorně odvažuji vyjádřit čtyři velké sny, k nimž mě Amazonie inspiroje.

7. *Spolu s Amazonií sním, aby bojovala za práva nejchudších, za původní obyvatelstvo, za ty nejposlednější, kde by jejich hlas byl slyšen a jejich důstojnost rostla.*

Spolu s Amazonií sním, aby chránila ono kulturní bohatství, které jí dává vyniknout, kde by tolika různými způsoby zářila lidská krása.

Spolu s Amazonií sním, aby horlivě strážila ohromující přírodní krásu, která ji zdobí, překypující život, který plní její řeky a její lesy.

Spolu s křesťanskými společenstvími sním, aby byla schopná natolik se Amazonii oddat a vtělit se do ní, že darují církvi nové tváře s amazonskými rysy.

PRVNÍ KAPITOLA SOCIÁLNÍ SEN

8. Naším snem je Amazonie, která integruje a podporuje všechny své obyvatele, aby si mohli zajistit „dobrý život“. Chybí zde však prorocké volání a namáhavé úsilí ve prospěch nejchudších. Jakkoli totiž Amazonie vzdoruje ekologické katastrofě, je třeba zdůraznit, že „opravdový ekologický přístup je stále více přístupem sociálním, který musí v diskusích o životním prostředí brát v úvahu spravedlnost, aby se dopřálo sluchu jak křiku země, tak i křiku chudých“.¹ Není nám k ničemu konzervacionismus, „který věnuje pozornost biomu, ale nic neví o amazonských kmenech“.²

Nespravedlnost a zločin

9. Kolonizátorské zájmy, které rozvinuly a dosud rozvíjejí – ať už legálně, či nikoli – těžbu dřeva a nerostných surovin a které tím vytlačovaly a zaháněly původní kmeny, ať už z pobřeží nebo původem z Afriky, vyvolávají náрек, který se vznáší k nebi:

„Je mnoho stromů
kde přebývalo mučení,
a rozlehlé lesy
koupené za tisícero smrt.“³

„Dřevaři mají členy parlamentu
a naše Amazonie nemá nikoho, kdo by ji bránil (...)
Vyhošťují papoušky a opice (...)
Sklizeň kaštanů už nebude co dřív.“⁴

10. V nedávné době to vyvolalo migrační pohyby domorodců směrem k příměstským periferiím. Tam však tito lidé nenacházejí skutečné

1 Encyklika *Laudato si'* (24. května 2015), 49, in *AAS* 107 (2015), s. 866.

2 *Instrumentum laboris*, 45.

3 VARELA TAFUR, Ana, „Timareo“, in *Lo que no veo en visiones*, Lima, 1992.

4 VEGA MÁRQUEZ, Jorge, „Amazonia solitaria“, in *Poesía obrera*, Cobija-Pando-Bolivia, 2009, s. 39.

osvobození od svých dramát, nýbrž jen nejhorší formy otroctví, podrobení a bídy. Ve městech, charakterizovaných velkou nerovností, kde dnes žije většina amazonské populace, roste také xenofobie, sexuální vykořisťování a obchod s lidmi. Proto křik Amazonie nestoupá pouze ze srdce pralesů, nýbrž také z nitra jejích měst.

11. Není potřeba zde opakovat všechny ty podrobné a kompletní diagnózy, jak byly představeny před synodou a během ní. Připomeňme si pouze jeden z vyslechnutých hlasů: „Jsme zasaženi dřevaři, dobytkaři a jinými zprostředkovateli. Jsme ohrožováni ekonomickými aktéry, kteří na našich územích zavádějí cizí model. Dřevařské firmy sem vstupují, aby z lesů těžily, my lesy chráníme pro své děti, máme v nich zdroj masa, ryb, rostlinných léků, ovocných stromů. (...) Budování vodních elektráren a projekty vodovodů mají neblahý vliv na řeku a na jednotlivá území. (...) Jsme oblastí, kde byla uloupena celá území.“⁵

12. Už můj předchůdce, Benedikt XVI., pranýřoval „ničení životního prostředí Amazonie a ohrožování lidské důstojnosti jejích obyvatel“.⁶ Chci dodat, že k mnoha dramátům došlo na základě falešné „amazonské mystiky“. Zejména od posledních desetiletí minulého století byla Amazonie prezentována jako obrovský, prázdný prostor, který je třeba zaplnit, jako hrubé bohatství, jež je třeba zpracovat, jako nesmírná divočina, kterou je třeba zkrotit. To všechno z pohledu, který neuznává práva původních kmenů nebo je prostě ignoruje, jako by neexistovaly nebo jako by jim nepatřila území, na nichž žijí. Dokonce i ve výchovných osnovách pro děti a mládež byli domorodci vnímáni jako vetřelci nebo uzurpátoři. Jejich život, jejich obavy, jejich způsob boje a přežití nikoho nezajímaly, a byli považováni spíše za překážku, které je třeba se zbavit, než jako lidské bytosti s toutéž důstojností a nabytými právy jako kdokoli jiný.

5 RED ECLESIAL PANAMAZÓNICA (REPAM), Brasil, *Síntesis del aporte al Sínodo*, s. 120; *Instrumentum laboris*, 45.

6 *Projev k mládeži v Sao Paulo v Brazílii* (10. května 2007), in *L'Osservatore Romano*, 18. května 2007, s. 6.

13. Některé slogany k tomuto zmatku jen ještě víc přispěly, mezi jinými slogan „nevydat“⁷ jako by k tomuto podmaňování mohlo docházet jen zvnějšku, ze strany jiných zemí, zatímco i místní moc se pod zámlinkou rozvoje podílela na smlouvách s cílem zpusťošit lesy – i s formami života, které hostí – a to beztrěstně a bez omezení. Původní kmemy tak mnohokrát bezmocně přihlížely ničení tohoto přirozeného prostředí, které jim umožňovalo obživu, léčbu, přežití a zachování životního stylu a kultury, jež zakládaly jejich totožnost a smysl. Nerovnost moci je nsmírná, slabí nemají prostředky, jak se bránit, zatímco vítěz si dál bere všechno, „a tak se chudé národy stávají ještě chudšími, kdežto bohaté ještě bohatšími“.⁸

14. Národní a mezinárodní podnikání, které ničí Amazonii a nerespektuje právo původních obyvatel na území a jeho vymezení, na sebeurčení a předchozí souhlas, je třeba označit podle toho, co skutečně představuje: jde o *nespravedlnost a zločin*. Když se firmy toužící po snadném výdělku zmocňují území, a privatizují dokonce i pitnou vodu nebo když úřady přistoupí na těžbu dřeva, nerostných surovin a těžbu ropy, jakož i na jiné aktivity, které pusťoší lesy a zamořují území, dochází ke změně ekonomických vztahů a stávají se nástrojem, který usmrcuje. Běžně se také utíká ke všemožným, etice vzdáleným prostředkům, jako je trestání protestů, ba dokonce i zabíjení domorodců, kteří se proti těmto projektům staví, záměrné zakládání pralesních požárů, případně podplácení politiků a samotných domorodců. To všechno je doprovázeno hrubým porušováním lidských práv a novým otroctvím, které se dotýká především žen, morem obchodování s drogami, jež si klade za cíl podrobení domorodců, nebo dokonce obchodováním s lidmi, které zneužívá těch, kdo byli vyhnáni ze svého kulturního kontextu. Nemůžeme připustit, aby se globalizace zvrhla v „nový druh kolonialismu“.⁹

7 Srov. ARAÚJO, Alberto C., „Imaginario amazónico“, in *Amazonia real: amazoniareal.com.br* (29. ledna 2014).

8 Sv. PAVEL VI., encyklika *Populorum progressio* (26. března 1967), 57, in *AAS* 59 (1967), s. 285.

9 Sv. JAN PAVEL II., *Projev na Papežské akademii společenských věd* (21. dubna 2001), 4, in *AAS* 93 (2001), s. 600.

Rozhněvat se a žádat odpuštění

15. Je třeba se rozhněvat,¹⁰ jako se hněval Mojžíš (srov. Ex 11,8), jako se hněval Ježíš (srov. Mk 3,5), jako se hněvá Bůh sám tváří v tvář nespravedlnosti (srov. Am 2,4–8; 5,7–12; Žl 106,40). Není zdravé přivýkat si na zlo, nepůsobí na nás dobře, když se znečitlivuje společenské svědomí, mezitím co „se naší oblastí táhne brázda rozkrádání, ba i smrti, (...) uvádějí se do nebezpečí milióny osob a zejména habitat rolníků a domorodců“.¹¹ Dějiny nespravedlnosti a krutosti, k nimž došlo v Amazonii během minulého století, by měly vést k zásadnímu odmítnutí, ale zároveň by nás měly uschnopnit, abychom lépe viděli aktuální podoby využívání lidí, násilí a smrti. Ohledně hanebné minulosti uveďme jako příklad vyprávění o utrpení domorodců z doby kaučuku ve venezuelské Amazonii: „Domorodcům se nedávalo stříbro, nýbrž jen zboží, a to draze, takže je nikdy nedokázali splatit. (...) Více než dvacet vesnic *ye'kuana* bylo zcela zničeno. Ženy *ye'kuana* byly znásilněny a byly jim odstraněny prsy, těhotným byly vyříznuty plody. Mužům byly odřezávány prsty na rukou nebo zápěstí, aby se nemohli plavit, (...) spolu s dalšími scénami nejabsurdnějšího sadismu.“¹²

16. Tyto dějiny bolesti a pohrdání se neuzdravují snadno. A kolonizace se nezastavila, nýbrž na mnoha místech se přetváří, maskuje a zastírá,¹³ ovšem neztrácí nic ze svého násilí, páchaného na životě chudých a na křehkém prostředí. Biskupové brazilské Amazonie připomínají, že „dějiny Amazonie ukazují, že zde vždy byla menšina, která se

10 Srov. *Instrumentum laboris*, 41.

11 PÁTÁ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Aparecidy* (29. června 2007), s. 473 v originálním španělském znění.

12 IRIBERTEGUI, Ramón, *Amazonas: El hombre y el caucho*, Monografía 4, Venezuela, Caracas: Vicariato Apostólico de Puerto Ayacucho, 1987, s. 307nn.

13 Srov. TUPAISSÚ, Amarílís, „Amazônia, das travessias lusitanas à literatura de até agora“, in *Estudos Avançados*, svazek 19, č. 53, San Pablo, leden/duben 2005: „I po skončení první kolonizace byla Amazonie nadále územím, podrobeným věčné chtivosti, jednou pod rouškou nových rétorických podání (...) ze strany „civilizačních“ činitelů, kteří ani nepotřebují být personifikováni k tomu, aby plodili a množili nové podoby starého ničení, jindy naopak prostřednictvím pomalého umírání.“

přizivovala na účet chudoby většiny a na bezostyšném plenění přírodního bohatství oblasti, Božího daru pro kmeny, které zde žijí po tisíciletí, jakož i pro přistěhovalce, kteří sem dorazili v minulých staletích“.¹⁴

17. Zároveň s tím, jak dáme průchod zdravému rozhořčení, si ale připomeňme, že je vždy možné překonat různé mentality kolonizace a začít budovat sítě solidarity a rozvoje; „výzva spočívá v zajištění globalizace v solidaritě, globalizace bez marginalizace“.¹⁵ Je možné hledat alternativy udržitelného zemědělství a chovu dobytka, energií, které neznečišťují, důstojných zdrojů práce, které nevyžadují ničení životního prostředí a kultur. Zároveň je potřeba zajistit domorodcům a nejchudším natolik uzpůsobené vzdělání, aby rozvinulo jejich schopnosti a dočtenilo je. Právě u takových cílů je ve hře ta správná opatrnost a bezelstná schopnost politiků. Mrtvým to sice nevrátí život, který jim byl upřen, ani přeživším to nevyváží ony masakry, ale přinejmenším dnes budeme schopni být lidštější.

18. Rádi připomínáme, že do hrubých zlořádů kolonizace Amazonie, plně „rozporů a rozrůzek“;¹⁶ také přišli s evangeliem mnozí misionáři, poté co opustili své země a přijali náročný život, plný výzev ohledně nejbezbrannějších osob. Víme, že ne všichni byli příkladní, ale že dílo těch, kdo zůstali věrní evangeliu, inspirovalo rovněž „zákonodárství jako například Zákony o indiánech, které chránily důstojnost domorodců před násilím páchaným na jejich kmenech a územích“.¹⁷ Vzhledem

14 BISKUPOVÉ BRAZILSKÉ AMAZONIE, *List Božímu lidu* (6. července 2012), Santarem – Brasil.

15 SV. JAN PAVEL II., *Poselství ke světovému dni míru 1998*, 3, in *AAS* 90 (1998), s. 150.

16 TŘETÍ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Pueblu* (23. března 1979), 6.

17 *Instrumentum laboris*, 6. Už papež PAVEL III. svým breve *Veritas ipsa* (2. června 1537) odsoudil rasistické teze a uznal indiánům, ať už byli křesťany nebo ne, důstojnost lidské osoby, uznal jejich právo na vlastnictví a zakázal jejich zotročování. Napsal: „Jelikož jsou lidmi jako ostatní, (...) v žádném případě nemohou být zbaveni své svobody a vlastnictví, a to ani ti, kdo nevěří v Ježíše Krista.“ Tento výrok magisteria potvrdili další papežové: ŘEHOŘ XIV., bula *Cum Sicuti* (28. dubna 1591); URBAN VIII., bula *Commissum Nobis* (22. dubna 1639); BENEDIKT XIV., bula *Immensa Pastorum Principis*, adresovaná brazilským biskupům (20. prosince 1741);

k tomu, že to byli často kněží, kdo chránili domorodce před lupiči a násilníky, misionáři líčí: „Důrazně nás prosili, abychom je neopouštěli, a pustili nás jen pod příslibem, že se znovu vrátíme.“¹⁸

19. Ani v současné době nemůže být církev méně angažovaná a je povolána k tomu, aby slyšela volání amazonských obyvatel a „dokázala s průzračností plnit svou prorockou úlohu“.¹⁹ Zároveň už nemůžeme popírat, že se s pšenicí promísil i koukol a že ne vždy stáli misionáři na straně utlačovaných. Stydím se za to a ještě jednou „prosím pokorně o odpuštění nejen za urážky samotné církve, ale i za zločiny proti původním kmenům během takzvaného dobývání Ameriky“²⁰ a za strašlivé zločiny, které následovaly i v dalším průběhu dějin Amazonie. Členům původních kmenů děkuji a znovu je ujišťuji: „Svým životem jste křikem svědomí (...). Jste živou připomínkou poslání, které nám všem svěřil Bůh: starat se o společný dům.“²¹

Smysl pro společenství

20. Sociální zápas předpokládá bratrství, ducha lidského společenství. Proto, aniž by se tím chtěl umenšovat význam osobní svobody, zdůrazňuje se, že původní obyvatelé Amazonie mají silný smysl pro společenství. Prožívají tímto způsobem „práci i odpočinek, lidské vztahy, obřady a slavení. Všechno se sdílí, soukromý prostor – tak typický pro moderní svět – je minimální. Život je společným putováním, při němž se úlohy a odpovědnost rozdělují a sdílí s ohledem na společné dobro. Není zde místo pro pojetí jednotlivce odděleného od společenství nebo

Řehoř XVI., breve *In Supremo* (3. prosince 1839); Lev XIII. v *Listu biskupům Brazílie ohledně otroctví* (5. května 1888); sv. Jan Pavel II., *Poselství domorodým obyvatelům amerického světadílu*, Santo Domingo (12. října 1992), 2, in *L'Osservatore Romano*, 23. října 1992, s. 15.

18 SOUSA COSTA, Frederico Benício de, *Carta Pastoral (1909)*, Manaus: Imprenta del gobierno del Estado de Amazonas, 1994, s. 83.

19 *Instrumentum laboris*, 7.

20 *Proslov u příležitosti Druhého světového setkání lidových hnutí*, Santa Cruz de la Sierra, Bolívie (9. července 2015), in *L'Osservatore Romano*, 17. července 2015, s. 9.

21 *Proslov u příležitosti Setkání obyvatel Amazonie*, Puerto Maldonado, Peru (19. ledna 2018), in *L'Osservatore Romano*, 26. ledna 2018, s. 3.

jeho území.“²² Lidské vztahy jsou proniknuty okolní přírodou, protože ji vnímají a prožívají jako skutečnost, která integruje vlastní společnost a vlastní kulturu, a jako prodloužení osobního, rodinného a skupinového těla:

„Ona jitřenka se blíží,
kolibříci mávají křídly
víc, než vodopád hřmí v mém srdci,
těmito tvými rty zavlažím zemi,
s níž si v nás pohrává vítr.“²³

21. To ovšem jen znásobuje dezintegrační účinek vykořenění, jaké prožívají domorodci, když jsou ve snaze přežít nuceni emigrovat do měst, a to mnohdy i velmi nedůstojně, a žít uprostřed silně individuálních městských zvyků a v nepřátelském prostředí. Jak napravit tolik škod? Jak znovu poskládat tyto vykořeněné životy? V této situaci je třeba náležitě docenit a podpořit všechny snahy, které mnohé z těchto skupin vynakládají na to, aby si uchovaly své hodnoty a svůj způsob života a integrovaly se do nových kontextů, aniž by je ztratily, naopak aby je nabídl jako vlastní příspěvek ke společnému dobru.

22. Kristus vykoupil celé lidské bytí a v každém člověku chce znovu uspořádat jeho schopnost žít ve vztahu s ostatními. Evangelium nabízí božskou lásku, která prýští z Kristova Srdce a touží po spravedlnosti a která je zároveň zpěvem bratrství a solidarity, podnětem ke kultuře setkání. Moudrost způsobu života původních obyvatel – i přes všechny meze, které může mít – nás podněcuje k tomu, abychom tuto vroucí touhu prohlubovali. Z tohoto důvodu volají ekvádorští biskupové po „novém sociálním a kulturním systému, který by upřednostňoval bratrské vztahy v rámci uznání a docenění různých kultur a ekosystémů a který by byl schopen čelit všem formám diskriminace a ovládnání mezi lidskými bytostmi“.²⁴

22 *Instrumentum laboris*, 24.

23 LEMA, Yana Lucila, *Tamyahuan Shamakupani* (Žiji deštěm), 1, in <http://siwarmayu.com/es/yana-lucila-lemma-6-poemas-de-tamyawan-shamakupani-con-la-lluvia-estoy-viviendo/>

24 EKVÁDORSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Cuidemos nuestro planeta* („Starejme se o svou planetu“; 20. dubna 2012), 3.

Instituce v úpadku

23. V encyklice *Laudato si'* jsme připomenuli, že „je-li všechno ve vztahu, pak také kvalita zdraví společenských institucí působí na životní prostředí a kvalitu lidského života (...). Na každé sociální úrovni i mezi nimi navzájem vznikají instituce, které regulují lidské vztahy. Všechno, co jim škodí, má ničivé účinky, jako jsou ztráta svobody, nespravedlnost a násilí. V různých zemích panuje nedostatečný institucionální systém, což vede k utrpení obyvatelstva.“²⁵

24. Jak jsou na tom instituce občanské společnosti v Amazonii? *Instrumentum laboris* synody, shrnující řadu příspěvků osob a skupin z Amazonie, hovoří o „kultuře, která zamožuje stát a jeho instituce, nakolik proniká všemi sociálními vrstvami, včetně domorodých komunit. Jde o skutečnou mravní pohromu; následkem toho se vytrácí důvěra v instituce jako takové a v její představitele, což zbavuje veškerou politiku a sociální organizace vážnosti. Amazonským kmenům není cizí korupce, a přitom se samy stávají její hlavní obětí.“²⁶

25. Nelze vyloučit případy, kdy se i členové církve stávají součástí korupční sítě, mnohdy do té míry, že jsou ochotni mlčet výměnou za ekonomickou pomoc na církevní účely. Právě z tohoto důvodu byly synodě adresovány rovněž návrhy, aby se „věnovala zvláštní pozornost původu darů a jiných druhů výhod, jakož i investici ze strany církevních nebo křesťanských institucí“.²⁷

Sociální dialog

26. Amazonie by se měla stát rovněž místem sociálního dialogu, zejména mezi jednotlivými původními kmeny, aby bylo možné najít vhodné formy společenství a společného úsilí. My ostatní jsme povoláni k tomu, abychom se tohoto dialogu účastnili jako „hosté“ a abychom s nejvyšší úctou hledali cesty k setkáním, která by Amazonii obohacovala. Chceme-li však vést dialog, měli bychom tak činit především

25 Čl. 142, in *AAS* 107 (2015), s. 904n.

26 *Instrumentum laboris*, 82.

27 Tamtéž, 83.

s těmi nejposlednějšími. Nejsou totiž jen jedním z účastníků, které je třeba jednoduše přesvědčit, ani snad jedním z mnoha rovných, kteří usedli k témuž stolu. Jsou hlavními účastníky tohoto dialogu, od nichž především se máme učit, jimž máme z důvodu spravedlnosti naslouchat a které máme žádat o svolení, chceme-li nabídnout své vlastní návrhy. Jejich slovo, jejich naděje, jejich obavy by měly být tím nejmohutnějším hlasem u kteréhokoli stolu dialogu o Amazonii, přičemž hlavní otázka zní: Jak oni sami si představují hodnotný život pro sebe a pro své potomky?

27. Tento dialog má nejen privilegovat přednostní volbu obrany chudých, odsunutých na okraj společnosti nebo z ní přímo vyloučených, nýbrž je i uznávat za jeho protagonisty. Jde o to, uznat jiného a docenit jej „jako jiného“, s jeho vlastní citlivostí, s jeho nejnítěžnějšími volbami, s jeho způsobem života a práce. V opačném případě bude výsledkem dialogu, jako vždy, jen „projekt několika vyvolených pro zase jen několik vybraných“,²⁸ ne-li přímo „konsenzus od zeleného stolu či prchavý mír pro šťastnou menšinu“.²⁹ Když dojde k něčemu takovému, „je zapotřebí prorockého hlasu“,³⁰ a my křesťané jsme povolání k tomu, aby jej bylo slyšet.

Zde se rodí následující sen.

DRUHÁ KAPITOLA KULTURNÍ SEN

28. Tématem je rozvoj Amazonie, to však neznamená jen její kulturní kolonizaci, nýbrž napomáhání tomu, aby ona sama ze sebe vydala to nejlepší. Takový je smysl nejlepšího výchovného úsilí: kultivovat bez vykořenění, dávat vzrůst bez oslabování identity, rozvíjet bez zasahování. Tak jako jsou i v přírodě možnosti, které mohou být navždy

28 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* (24. listopadu 2013), 239, in *AAS* 105 (2013), s. 1116.

29 Tamtéž, 218, in *AAS* 105 (2013), s. 1110.

30 Tamtéž.

ztraceny, rovněž kulturám, jejichž poselství dosud nebylo vyslechnuto a které jsou v ohrožení víc než kdy jindy, se může stát něco podobného.

Amazonský mnohostěn

29. V Amazonii žije mnoho kmenů a národů a více než sto deset domorodých kmenů v dobrovolném odloučení (PIAV).³¹ Jejich situace je velmi delikátní a mnohé cítí, že jsou posledními udržovateli pokladu, odsouzeného k zániku, jimž je dovoleno jen bez obtěžování přežít, zatímco postmoderní kolonizace postupuje vpřed. Je třeba se vyhýbat jejich chápání jako „necivilizovaných divochů“. Oni prostě jen dali vzniknout odlišným kulturám a jiným formám civilizace, které byly v minulosti velmi rozvinuté.³²

30. Před kolonizací se obyvatelstvo soustřeďovalo do okolí řek a jezer, ale kolonizátorský postup je vyhnal z původních sídel směrem do divočiny. Současné rozšíření pouštních oblastí opět vyhání mnohé, takže začínají obývat periferie měst nebo žijí přímo na ulici, mnohdy v krajní bídě, ale také ve vnitřní roztržitosti následkem ztráty hodnot, které zastávali. A tak jim často chybí opěrné body a kulturní kořeny, které jim skýtaly vlastní totožnost a smysl pro důstojnost, takže rozmnožují řady vyvržených. Tím se také nadobro ruší kulturní přenos oné moudrosti, která se po staletí předávala z generace na generaci. Města, jež by měla být místem setkání, vzájemného obohacení, zúrodnění mezi odlišnými kulturami, se stávají naopak místem bolestného zavržení.

31. Každý lid, který v Amazonii dokázal přežít, má svou kulturní identitu a jedinečné bohatství v mnohokulturním univerzu, a to na základě těsného vztahu, jaký se tvoří mezi obyvateli a jejich prostředím v symbióze, která není deterministická a je jen těžko pochopitelná ve vnějších myšlenkových schématech:

„Byla jednou krajina, která vycházela se svou řekou,
se svými zvířaty, se svými oblaky a svými stromy.

31 Srov. *Instrumentum laboris*, 57.

32 Srov. MIRANDA, Evaristo Eduardo de, *Quando o Amazonas corria para o Pacífico*, Petrópolis, 2007, s. 83–93.

Někdy ovšem, nebylo-li kde vidět
krajinu s její řekou a jejími stromy,
byly věci donuceny vyjít z mysli chlapce.³³

„Z řeky učiň svou krev. (...)

Pak se zasad',
vypuč a začni růst,
aby se tvůj kořen
zapustil do země
navěky a navždy
a nakonec
se staň kánoí,
člunem, tůní,
půdou, kádí,
hostincem i člověkem.³⁴

32. Lidské skupiny, jejich životní styly a světonázory jsou tak rozličné jako území, jelikož se musely přizpůsobit zeměpisné poloze a jejím možnostem. Rybářské kmeny nejsou totéž co kmeny lovecké, a sběračské kmeny z vnitrozemí se nepodobají zemědělským kmenům, jež obdělávají záplavová území. Dosud se v Amazonii setkáváme s tisíci domorodými společenstvími, ať už pocházejícími z Afriky, nebo obyvateli pobřeží či měst, a ta jsou navíc velmi odlišná mezi sebou, takže představují velkou lidskou rozmanitost. Prostřednictvím daného území a jeho charakteristik se zjevuje sám Bůh, odráží něco ze své nepřeborné krásy. Proto tyto rozdílné skupiny rozvíjejí v životní symbióze se svým prostředím vlastní druh moudrosti. My, kteří je pozorujeme zvenčí, bychom se měli vyhnout nespravedlivému zevšeobecnování, zjednodušujícím úvahám nebo závěrům, k nimž docházíme jen na základě svých vlastních myšlenkových struktur a zkušeností.

33 GALEANO, Juan Carlos, „Paisajes“, in *Amazonia y otros poemas*, Bogotá: Universidad Externado de Colombia, 2011, s. 31.

34 YGLESIAS, Javier, „Llamado“, in *Revista peruana de literatura*, č. 6 (červen 2007), s. 31.

Pečovat o kořeny

33. Rád bych připomenul, že „konzumistická vize lidské bytosti, která je podporována soukolím nynější globalizované ekonomie, vede ke stírání kulturních rozdílů a k redukci nesmírné kulturní rozmanitosti, která je pokladem lidstva“.³⁵ Týká se to zejména mladých, jelikož je tu sklon „odstraňovat odlišnosti vlastní jejich místu původu a chtít je proměnit v sériově manipulovatelné subjekty“.³⁶ Aby se vyloučila tato dynamika lidského ochuzení, je třeba milovat své kořeny a pečovat o ně, protože ony jsou „pevným bodem, který nám umožňuje růst a odpovídat na nové výzvy“.³⁷ Vybízím mladé lidi z Amazonie, zvláště domorodé obyvatele, aby „si vzali na starost své kořeny, protože z kořenů pochází síla, která dává růst, kvést a přinášet plody“.³⁸ Pro ty z nich, kdo jsou pokřtění, zahrnují tyto kořeny rovněž dějiny izraelského lidu a církve až po dnešek. Poznávat je znamená mít přístup k prameni radosti, a především k prameni naděje, která inspiruje k odvážným a mocným činům.

34. Během staletí si amazonské kmeny předávaly svou kulturní moudrost ústním podáním prostřednictvím mýtů, legend, vyprávění; dělo se tak pomocí „oněch prostých vypravěčů, kteří procházeli lesy a nesli příběhy od vesnice k vesnici, a tím udržovali živé ono společenství, které by bez pupeční šňůry těchto příběhů rozdrobily a rozpustily vzdáleností a nedostatek komunikace“.³⁹ Proto je důležité „nechat starší lidi vyprávět dlouhé příběhy“;⁴⁰ aby z tohoto pramene mohli pít i mladí lidé.

35. Jelikož se stále zvyšuje riziko, že se toto kulturní bohatství ztratí, začaly v posledních letech, Bohu díky, některé kmeny vyprávění svých příběhů sepsávat a zároveň popisovat smysl svých zvyků. Takto mohou ony samy výslovně uznat, že je tu něco víc než jen etnická totožnost a že jsou skutečně opatrovníky drahocenných osobních, rodinných

35 Encyklika *Laudato si'*, 144, in *AAS* 107 (2015), s. 905.

36 Posynodální apoštolská exhortace *Christus vivit* (25. března 2019), 186.

37 Tamtéž, 200.

38 *Videoposelství ke Světovému dni domorodé mládeže*, Soloy – Panama (18. ledna 2019), in *L'Osservatore Romano*, 15. ledna 2019, s. 10.

39 VARGAS LOSA, Mario, Prólogo de *El Hablador*, Madrid (8. října 2007).

40 Posynodální apoštolská exhortace *Christus vivit*, 195.

a kolektivních vzpomínek. Jsem šťastný, když vidím, že ti, kdo ztratili kontakt se svými kořeny, se snaží znovu nabýt poškozenou paměť. Na druhou stranu se také v profesních oblastech rozvíjí větší smysl pro amazonskou identitu a často i těm, kdo jsou potomky přistěhovalců, se Amazonie stala pramenem umělecké, literární, hudební a kulturní inspirace. Nejrůznější umění, zejména pak poezie, se nechávají inspirovat vodou, divočinou, životem, který kypí, stejně tak jako kulturní rozmanitostí, ale i ekologickými a sociálními výzvami.

Mezikulturní setkání

36. Jako každá kulturní realita, i kultury hluboké Amazonie mají své meze. Podobně jako je mají i městské kultury Západu. Faktory, jako jsou konzumismus, individualismus, diskriminace, nerovnost a mnoho jiných, sprádají křehké aspekty i těch údajně nejvyvinutějších kultur. Etnika, která rozvíjí kulturní poklad v návaznosti na přírodu, se svým silným smyslem pro společenství, snadno vnímají naše stíny, jež my sami uprostřed domnělého pokroku nevidíme. Proto nám poznání jejich zkušenosti udělá jen dobře.

37. Na základě svých vlastních kořenů usedněme ke společnému stolu, k místu rozhovoru a sdílených nadějí. Takto se odlišnost, jež by se mohla stát praporem nebo hranicí, přetváří v most. Identita a dialog nejsou nepřáteli. Vlastní kulturní identita se upevňuje a obohacuje v dialogu s těm, kdo jsou odlišní, a pravá ochrana nespočívá v ochuzujícím odloučení. Proto není mým úmyslem navrhnout zcela uzavřený, ahistorický a statický domorodý styl, který by popíral jakoukoli formu promísení. Jednotlivá kultura se může stát neplodnou, když „se uzavírá sama v sobě a snaží se zvětšovat zastaralé životní formy, odmítá-li jakoukoli komunikaci a jakýkoli spor o pravdě o člověku“.⁴¹ To by se navíc jevilo jako málo realistické vzhledem k tomu, že před kulturní invazí se není snadné ubránit. Proto by se ona snaha pečovat o kulturní hodnoty domorodých skupin měla stát záležitostí všech, vždyť jejich bohatství je také našim bohatstvím. Nerosteme-li v tomto smyslu pro spoluzodpovědnost tváří v tvář rozličnosti, která zkrášluje naše lidství, těžko lze od

41 Sv. JAN PAVEL II., encyklika *Centesimus annus* (1. května 1991), 50, in *AAS* 83 (1991), s. 856.

skupin žijících uprostřed divočiny vyžadovat, aby se naivně otvíraly „civilizaci“.

38. V Amazonii je možné – a to i mezi různými původními kmeny – rozvíjet „mezikulturní vztahy, kde rozličnost nepředstavuje ohrožení, neospravedlňuje hierarchii moci jedněch nad druhými, nýbrž znamená dialog vedený z odlišných kulturních pohledů, slavení, vzájemné vztahy a oživení naděje“.⁴²

Ohrožené kultury, kmeny v nebezpečí

39. Bezostyšná globalizovaná ekonomie škodí lidskému, sociálnímu a kulturnímu bohatství. Rozdělení rodin, k němuž dochází na základě vynucené migrace, působí neblaze na hodnoty, protože „rodina je a vždy byla společenskou institucí, která nejvíce přispívá k živému udržování našich tradic“.⁴³ Navíc „vůči kolonizátorské invazi hromadných sdělovacích prostředků“ je nutné podporovat mezi původními kmeny „alternativní komunikaci v jejich vlastních jazycích a kulturách“ a aby „se domorodci sami objevovali v již existujících sdělovacích prostředcích“.⁴⁴

40. Ve všech projektech pro Amazonii chybí „osvojení perspektivy práv národů a kultur a pochopení pro to, že rozvoj sociální skupiny (...) vyžaduje stálou angažovanost místních sociálních činitelů na základě jejich vlastní kultury. Ani pojem kvality života nelze vnucovat. Musí být pochopen uvnitř světa symbolů a zvyklostí vlastních každé lidské skupině.“⁴⁵ Pokud se ovšem kultury předků původních obyvatel rodily a rozvíjely v niterném kontaktu s přírodním prostředím, těžko budou moci zůstat neporušené, je-li toto prostředí ničeno.

To umožňuje krok k následujícímu snu.

42 PÁTÁ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Aparecidy* (29. června 2007), 97.

43 *Projev na setkání s obyvateli Amazonie*, Puerto Maldonado – Peru (19. ledna 2018), in *L'Osservatore Romano*, 26. ledna 2018, s. 3.

44 *Instrumentum laboris*, 123e.

45 Encyklika *Laudato si'*, 144, in *AAS* 107 (2015), s. 906.

TŘETÍ KAPITOLA EKOLOGICKÝ SEN

41. V takové kulturní skutečnosti, jakou je Amazonie, kde se utváří těsné pouto mezi lidskou bytostí a přírodou, je každodenní existence vždy kosmická. Osvobodit ostatní z jejich otroctví znamená pak jistě pečovat o své prostředí a chránit je,⁴⁶ ale ještě víc pomáhat lidskému srdci, aby se v důvěře otevřelo onomu Bohu, který nejen stvořil všechno, co existuje, nýbrž nám také dal sebe sama v Ježíši Kristu. Pán, který o nás pečuje jako první, nás učí, abychom pečovali o své bratry a sestry a o prostředí, které nám každodenně daruje. To je první ekologie, kterou potřebujeme. V Amazonii se lépe chápou slova Benedikta XVI., když řekl, že „kromě ekologie přírody je také ekologie, kterou bychom mohli nazvat ‚lidskou‘, a ta zase vyžaduje ‚ekologii sociální‘. To předpokládá, že lidstvo (...) musí mít stále na zřeteli vzájemný vztah mezi přírodní ekologií, tj. respektem k přírodě, a lidskou ekologií.“⁴⁷ Tento důraz na skutečnost, že „vše je provázáno“⁴⁸ platí zejména pro taková území, jako je Amazonie.

42. Jsou-li péče o osoby a péče o ekosystémy samy o sobě neoddělitelné, stává se to tím významnějším tam, kde „prales není příležitostí k využívání, nýbrž bytostí či spíše různými bytostmi, s nimiž je možné navázat vztah“.⁴⁹ Moudrost původních kmenů Amazonie „inspiruje k péči o tvorstvo a úctě k němu, s jasným vědomím vlastních hranic, které zakazuje jeho zneužívání. Zneužívat přírodu znamená zneužívat předky, bratry a sestry, tvorstvo a Stvořitele, znamená zadlužování

46 Srov. BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. června 2009), 51, in *AAS* 101 (2009), s. 687: „Příroda je zejména v naší době natolik integrována do sociálního a kulturního pohybu, že už téměř nepředstavuje nezávisle proměnnou. Eroze a vyčerpání půdy některých zemědělských oblastí jsou také plodem zbídačení populací, které je obývají, a jejich zůstávání.“

47 *Poselství ke Světovému dni míru 2007*, 8, in *Insegnamenti* 2/2 (2006), 776.
48 Encyklika *Laudato si'*, 16, 91, 117, 138, 240, in *AAS* 107 (2015), s. 854, 884, 894, 903 a 941.

49 Dokument *Bolivia: informe país. Consulta presinodal* 2019, 36; srov. *Instrumentum laboris*, 23.

budoucnosti.⁵⁰ Když domorodci „zůstávají ve svých teritoriích, starají se o ně nejlépe“,⁵¹ ovšem jen v případě, že se nenechají zlákat zpěvem sirén a nabídkami zainteresovaných skupin moci. Škody na přírodě působí negativně velmi bezprostředním a ověřitelným způsobem, protože, jak se říká: „Jsme voda, vzduch, země a život prostředí, stvořeného Bohem. Proto žádáme, aby skončilo týrání a ničení matky Země. Země má krev a krvácí, nadnárodní společnosti přerážaly tepny naší matky Země.“⁵²

Tento sen tvořený vodou

43. Voda je v Amazonii královnou, řeky a potoky jsou jako žíly, a všechny druhy života jsou jí podmíněny:

„Tam, uprostřed horkého léta, když jako mrtvé v nehybném ovzduší zcela utichnou poslední nárazy východního větru, teploměr je nahrazen vodoměrem k určení klimatu. Konkrétní život odvisí od bolestného střídání úbytku a nárůstu vod ve velkých řekách. Ty se vždy zvedají naprosto úžasným způsobem. Amazonka, jako by vstala ze svého lože, zvedne hladinu svých vod během několika málo dní. (...) Když vzroste, je to přehlídka života. Tehdy člověk, uvězněn v předivu kanoistických stezek, s neobvyklým stoicismem vyčkává před nezastavitelnou osudovostí, až skončí ona paradoxní zima o vysokých teplotách. Když se hladina sníží, nastává léto. Je to vzkříšení té nejzákladnější činnosti těch, kdo v tavných končinách zápasí, jediné formy života slučitelné s přírodou, která se překonává neuvěřitelnými projevy a znemožňuje pokračování jakéhokoli úsilí.“⁵³

50 *Instrumentum laboris*, 26.

51 Encyklika *Laudato si'*, 146, in *AAS* 107 (2015), s. 906.

52 *Dokument s příspěvky pro synodu z diecéze sv. Josefa v Guaviare a z arcidiecéze Villavicencio y Granada – Kolumbie*; srov. *Instrumentum laboris*, 17.

53 CUNHA, Euclides da, *Los Sertones* (Os Sertões), Buenos Aires, 1946, s. 65n.

44. Voda září ve velké Amazonce, která ji v sobě shromažďuje a oživuje všechno ve svém okolí:

„Amazonko,
hlavní město slabik vody,
ty jsi praotcem
skryté věčnosti
oplodňování,
do tebe padají řeky jako ptáci...“⁵⁴

45. Je to zároveň páteř, která uvádí do harmonie a sjednocuje: „Řeka nás nerozděluje, nýbrž nám pomáhá v soužití různých kultur a jazyků.“⁵⁵ Je-li pravdou, že na tomto území je mnoho „Amazonií“, jejich základní osou je velká řeka, dcera mnoha řek: „Z nejzazších výšek Kordiller, jejichž sněhy jsou věčné, uvolňuje se voda a črtá rozzechvělou skicu ve svráštělé kůži kamene: Právě se zrodila řeka Amazonka. Rodí se v každé chvíli. Klesá pomalu to klikaté světlo, aby vzrostlo svým klesáním do nížin. Leká zeleň, razí si cestu a mohutní. Podzemní vody vystupují, aby se objaly s vodou, která klesá z And. Z útrob bělostných mraků, jichž se dotýká vítr, padá nebeská voda. Spojené a znásobené postupují vpřed nekonečnými cestami a zavlažují rozsáhlou planinu. (...) To je Velká Amazonka, celá v tropickém vlhku, se svým sevřeným a ohlušujícím pralesem, kde dosud pulzuje život, nedotčený a v širém kraji nepřekvapený člověkem, život, který byl zosnován v nitru vod. (...) Odkdy zde bydlí člověk, vystupuje z hlubin svých vod a z výšin jejího pralesu stéká strašlivá obava: že se tento život vydává pomalu na cestu zániku.“⁵⁶

46. Lidoví básníci, kteří se zamilovali do její nesmírné krásy, se pokusili vyjádřit, co v nich tato řeka rozeznívá a jaký život dodává jejich krokům v tanci delfínů, anakond, stromů a kánoí. Naříkají ovšem také nad

54 NERUDA, Pablo, „Amazonka“, in *Canto General* (1938), I, IV.

55 REPAM, dokument *Eje de Fronteras. Preparación para el Sínodo de la Amazonia*, Tabatinga – Brasil (13. února 2019), 3; srov. *Instrumentum laboris*, 8.

56 MELLO, Amadeu Thiago de, Amazonas, patria da agua. Překlad do španělštiny: Jorge Timossi, in http://letrasuruguay.espaciolatino.com/aaa/mello_thiago/amazonas_patria_da_agua.htm

nebezpečími, která ji ohrožují. Tito kontemplativní a proročtí básníci nám pomáhají, abychom se osvobodili od technokratického a konzumnistického paradigmatu, jenž drtí přírodu a nás ponechává bez reálně důstojné existence:

„Svět trpí proměnou chodidel v kaučuk, nohou v kůži, těla v sukno a hlavy v ocel. (...) Svět trpí proměnou lopaty v pušku, pluhu ve vojenský tank, rozsévače, který seje, v robota s jeho plamenometem, jehož setba plodí pouště. Jen poezie může pokorou svého hlasu spasit tento svět.“⁵⁷

Křik Amazonie

47. Poezie pomáhá vyjádřit bolestný pocit, který dnes mnozí sdílíme. Nevyhnutelnou pravdou je, že za současných podmínek, jak se s Amazonií zachází, je tolik života a tolik krásy „na cestě k zániku“, jakkoli by mnozí rádi věřili, že se nic neděje:

„Ti, kdo uvěřili, že řeka je jen šňůra na hraní, se zmýlili.

Řeka je jemňounkou žilou ve tváři země. (...)

Řeka je provazem k zachycení zvířat a stromů.

Tahá-li se za něj příliš, řeka by se mohla přetrhnout.

Mohla by se přetrhnout a mohla by nám omýt tvář vodou a krví.“⁵⁸

48. Zemská rovnováha závisí rovněž na zdraví Amazonie. Spolu s biotmem Konga a Bornea oslňuje rozmanitostí svých lesů, na nichž také závisejí dešťové cykly, podnebná rovnováha a velká rozmanitost živých jsoacen. Funguje jako velký filtr oxidu uhličitého, který pomáhá zabránit oteplování země. Ve velké části je její půda chudá na humus, a proto pralesy „ve skutečnosti vyrůstají na půdě, nikoli z půdy“.⁵⁹ Když se odstraní pralesy, nejsou ničím nahrazeny, neboť země s tak málem živin se mění na pouštní území nebo na zemi chudou na vegetaci. A to je vážné, protože v nitru amazonských pralesů se udržují nespočetné zdroje,

57 MORAES, Vinicius de, *Para vivir un gran amor*, Buenos Aires, 2013, s. 166.

58 GALEANO, Juan Carlos, „Los que creyeron“, in *Amazonia y otros poemas*, Bogotá: Universidad Externado de Colombia, 2011, s. 44.

59 STOLI, Harald, *A Amazônia*, Petrópolis, 1985, s. 60.

kteřé by se mohly stát nezbytnými pro léčbu nemocí. Jejich ryby, plody a ostatní hojně dary obohacují lidskou stravu. Navíc, v takovém ekosystému, jakým je ten amazonský, se důležitost každé části v péči o celek stává nevyhnutelnou. Nížeináté kraje a přímořská vegetace rovněž vyžadují, aby byly zúrodněny tím, co s sebou Amazonka přináší. Křik Amazonie se týká všech, protože „dobývání a těžba zdrojů (...) dnes ohrožují vlastní schopnost přijetí životním prostředím: prostředí jako ‚zdroj‘ uvádí do nebezpečí prostředí jako ‚domov‘“.⁶⁰ Zájem několika mocných podniků by neměl stát nad dobrem Amazonie a celého lidstva.

49. Nestačí věnovat pozornost péči jen zachování nejviditelněji ohrožených druhů. Je zcela zásadní brát v potaz, že „pro dobré fungování ekosystémů jsou nezbytné také houby, řasy, červi, drobný hmyz, plazi a bezpočet druhů mikroorganismů. Některé málo početné druhy, které obvykle zůstanou nepovšimnuty, hrají zásadní a rozhodující roli pro zachování rovnováhy určitého místa.“⁶¹ Na to se příliš snadno zapomíná při hodnocení dopadu na životní prostředí ekonomických projektů těžebních, energetických, dřevařských a jiných společností, které ničí a znečišťují. Kromě toho je voda, které je v Amazonii hojně, základní potřebou k lidskému přežití, ovšem zdroje jejího znečišťování jsou stále větší.⁶²

50. Je pravdou, že kromě ekonomických zájmů podnikatelů a místních politiků jsou ve hře rovněž „obrovské mezinárodní ekonomické zájmy“.⁶³ Řešení proto nespočívá v nějaké „internacionalizaci“ Amazonie,⁶⁴ nýbrž v rostoucí zodpovědnosti národních vlád. Z téhož důvodu „je třeba chválit angažovanost mezinárodních organizací a občanských sdružení, které dělají osvětu mezi obyvatelstvem a i za použití legitimních nátlakových mechanismů rozvážně spolupracují na tom, aby každá vláda plnila svoji vlastní a nezastupitelnou povinnost chránit životní

60 Sv. JAN PAVEL II., *Projev k účastníkům Mezinárodního kongresu o životním prostředí a zdraví* (24. března 1997), 2, in *L'Osservatore Romano*, 11. dubna 1997, s. 7.

61 Encyklika *Laudato si'*, 34, in *AAS* 107 (2015), s. 860.

62 Srov. tamtéž, 28–31, in *AAS* 107 (2015), s. 858n.

63 Tamtéž, 38, in *AAS* 107 (2015), s. 862.

64 Srov. PÁTÁ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Aparecidy* (29. června 2007), 86.

prostředí a přírodní zdroje vlastní země, aniž by se zaprodávala pochybným zájmům, ať už místním, či mezinárodním“.⁶⁵

51. V péči o Amazonii je dobré skloubit moudrost předků se současnými technickými znalostmi, ale vždy ve snaze o udržitelnou správu území, které zároveň chrání životní styl a hodnotový systém obyvatel.⁶⁶ Jim, zejména původním kmenům, je třeba poskytnout – kromě základní formace – i plnou a transparentní informaci o projektech, o jejich dosahu, o jejich následcích a riziku, aby si mohli tuto informaci dát do souvislosti se svými zájmy a s vlastní znalostí místa, a mohli tak vyjádřit či zamítnout svůj souhlas nebo navrhnout alternativy.⁶⁷

52. Ti nejmocnější se nikdy nespokojí se zisky, jichž dosahují, a s vědeckým a technologickým rozvojem se zdroje ekonomické moci stávají stále gigantičtějšími. Proto bychom měli všichni naléhat na to, aby byl „vytvořen normativní systém, který bude obsahovat nedotknutelná omezení a zajistí ochranu ekosystémů, dříve než nové formy moci založené na technickoekonomickém paradigmatu zničí nejenom politiku, ale také svobodu a spravedlnost“.⁶⁸ Pokud nás Bůh volá, abychom naslouchali křiku chudých, ale i země,⁶⁹ pak je pro nás „křik Amazonie ke Stvořiteli podobný křiku Božího lidu v Egyptě (srov. Ex 3,7). Je to křik otroctví a opuštěnosti, který volá po svobodě.“⁷⁰

Proectví kontemplace

53. Mnohokrát necháváme své svědomí znečitlivět, protože „nás neustálá roztěkanost zbavuje odvahy všimati si reality velmi ohraničeného a konečného světa“.⁷¹ Zohledníme-li rozlohu, může se zdát, „že situace není tak vážná a planeta by mohla setrvat dlouhou dobu v nynějším

65 Encyklika *Laudato si'*, 38, in *AAS* 107 (2015), s. 862.

66 Srov. tamtéž, 144, 187, in *AAS* 107 (2015), s. 905n, 921.

67 Srov. tamtéž, 183, in *AAS* 107 (2015), s. 920.

68 Tamtéž, 53, in *AAS* 107 (2015), s. 868.

69 Srov. tamtéž, 49, in *AAS* 107 (2015), s. 866.

70 *Přípravný dokument biskupské synody pro zvláštní shromáždění pro panamazonský region*, 8.

71 Encyklika *Laudato si'*, 56, in *AAS* 107 (2015), s. 869.

stavu. Tímto vyhýbavým postojem omlouváme svůj způsob života a styl produkce i spotřeby. Je to způsob, jak se zabydlet ve svých auto-destruktivních neřestech – člověk se snaží všemožně je přehlížet a popírat a odkládá důležitá rozhodnutí, jako by o nic nešlo.“⁷²

54. Kromě toho bych rád připomenul, že každý jednotlivý druh má svou hodnotu sám o sobě, avšak „každý rok vyhynou tisíce rostlinných a živočišných druhů, které už nikdy nepoznáme a naše děti je neuvidí, protože zmizely navždy. Drtivá většina vyhyne z důvodů, které souvisejí s nějakou lidskou aktivitou. Kvůli nám tisíce druhů už nevzdají Bohu slávu svou existencí, ani nám nebudou moci předat svoje poselství. Na to nemáme právo.“⁷³

55. Když se budeme učit u původních obyvatel, můžeme *kontemplantovat* Amazonii, a ne jen ji analyzovat, abychom v ní objevili ono vzácné tajemství, které nás překračuje. Můžeme ji *milovat*, a ne jen užívat, aby v nás láska probudila hluboký a upřímný zájem. Ba ještě víc, můžeme *se s ní cítit niterně spojeni*, a ne jen ji chránit, a tehdy se nám Amazonie stane jakoby matkou. Protože „svět se nekontemplantuje zvenčí, ale zevnitř, přičemž uznává pouta, jimiž nás Otec sjednotil se všemi bytostmi“⁷⁴

56. Probuďme v sobě estetický a kontemplativní smysl, který do nás vložil Bůh a který mnohdy necháváme zakrhnout. Připomínejme si, že „když se nenaučíme zastavit se, abychom obdivovali krásu a dovedli ji ocenit, není nic divného, že se z každé věci stane předmět spotřeby a bezbřehého zneužívání“⁷⁵ Naopak, vstoupíme-li do společenství s pralesem, snadno se náš hlas připojí k jeho hlasu a promění se v modlitbu: „Opření o stín starého kaktusu se naše modlitba světla ponoří do zpěvu věčného listoví.“⁷⁶ Toto vnitřní obrácení nás uschopní pro Amazonii plakat a křičet spolu s ní k Pánu.

72 Tamtéž, 59, in *AAS* 107 (2015), s. 870.

73 Tamtéž, 33, in *AAS* 107 (2015), s. 860.

74 Tamtéž, 220, in *AAS* 107 (2015), s. 934.

75 Tamtéž, 215, in *AAS* 107 (2015), s. 932.

76 SUI YUN, *Cantos para el mendigo y el rey*, Wiesbaden, 2000.

57. Ježíš řekl: „Copak se neprodává pět vraců za dva halíře? A ani jediný z nich není u Boha zapomenut“ (Lk 12,6). Bůh Otec, který s neko-nečnou láskou stvořil každého tvora ve vesmíru, nás svolává, abychom se stali jeho nástroji a naslouchali křiku Amazonie. Pokud na základě tohoto srdceryvného křiku přispěcháme, může se projevit navenek, že tvorové Amazonie nebyli před nebeským Otcem zapomenuti. Jejich prostřednictvím volá nás, křesťany, sám Ježíš, „protože Vzkříšený je tajemně obestírá a orientuje k údělu plnosti. Sami ptáci i polní květy, jež s úžasem nazíral svýma lidskýma očima, jsou teď plni jeho zářivé přítomnosti.“⁷⁷ Z těchto důvodů my věřící nacházíme v Amazonii teo-logické místo, prostor, v němž se ukazuje sám Bůh a kam svolává své děti.

Výchova a ekologické návyky

58. Tímto lze udělat krok vpřed a rovněž připomenout, že integrální ekologie se nespokojuje pouze s nápravou technických záležitostí nebo politických, právních a sociálních rozhodnutí. Velká ekologie vždy zahrnuje rovněž výchovný aspekt, který podněcuje rozvoj nových návyků u jednotlivých osob i skupin lidí. Mnozí obyvatelé Amazonie si naneštěstí osvojili zvyky vlastní velkým městům, kde jsou již velmi zakoře-něny konzumismus a kultura odpadu. Ona zdravá a udržitelná ekologie možná nebude schopná cokoli změnit, dokud se nezmění osoby, dokud nebudou dostatečně pobízeny k volbě jiného životního stylu, méně ne-nasytného, klidnějšího, plného úcty, méně úzkostného, více bratrského.

59. Neboť „čím více se vyprazdňuje srdce člověka, tím více potřebuje kupovat, vlastnit a konzumovat věci. Zdá se, že v tomto kontextu nelze akceptovat žádné meze kladené realitou. (...) Proto myslíme nejenom na možnosti hrozných klimatických jevů či velkých přírodních pohrom, ale také na katastrofy způsobené sociálními krizemi, protože posedlost konzumním životním stylem, zvláště pokud si jej mohou dovolit jen málokterí, může vyvolat jenom násilí a vzájemné ničení.“⁷⁸

77 Encyklika *Laudato si'*, 100, in *AAS* 107 (2015), s. 887.

78 Tamtéž, 204, in *AAS* 107 (2015), s. 928.

60. Církev se svou rozsáhlou duchovní zkušeností, s obnoveným vědomím ohledně hodnoty tvorstva, se svou starostlivostí o nastolení spravedlnosti, se svou volbou ve prospěch posledních, se svou výchovnou tradicí a se svými dějinami vtělování do rozličných kultur celého světa chce přispět i k péči o Amazonii a k jejímu růstu.

To umožňuje krok k následujícímu snu, který bych bezprostředněji rád sdílel s pastýři a katolickými věřícími.

ČTVRTÁ KAPITOLA CÍRKEVNÍ SEN

61. Církev je povolána k tomu, aby kráčela s amazonskými kmeny. V Latinské Americe nalezlo toto putování mimořádná vyjádření ve shromáždění biskupů v Medellínu (1968) a v jeho aplikaci na Amazonii v Santaremu (1972);⁷⁹ a následně v Pueble (1979), Santo Domingu (1992) a Aparecidě (2007). Toto putování pokračuje a – chce-li církev rozvinout amazonskou tvář – její misionářské působení musí růst v kultuře setkání směřující k „mnohotvárné harmonii“.⁸⁰ Aby však bylo toto vtělení církve a evangelia možné, je zapotřebí, aby se rozeznělo velké misionářské hlásání.

Nezbytné hlásání v Amazonii

62. Na tolik potřeb a úzkostí, jež křičí ze srdce Amazonie, se můžeme pokusit odpovědět s pomocí sociálních organizací, technických prostředků, diskusních prostorů, politických programů, a to všechno jistě může být součástí řešení. Jako křesťané se ovšem nezříkáme nabídce víry, kterou jsme přijali v evangeliu. Chceme-li zápasit bok po boku se všemi ostatními, nestydíme se přitom za Ježíše Krista. Pro ty, kdo se s ním setkali, kdo žijí v přátelství s ním a kdo se ztotožňují s jeho poselstvím, je nezbytné, aby o něm také mluvili a aby ostatním přibližovali

79 Srov. Dokumenty ze Santaremu (1972), Manaosu (1997), in CONFERENCIA NACIONAL DE LOS OBISPOS DE BRASIL, *Desafío misionário. Documentos da Igreja na Amazônia*, Brasília, 2014, s. 9–28, 67–84.

80 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 220, in AAS 105 (2013), s. 1110.

jeho nabídku nového života: „Běda mi, kdybych nehlásal evangelium!“ (1 Kor 9,16).

63. Opravdová volba těch nejhudších a nejzapomenutějších, která nás vede k tomu, abychom je osvobozovali z jejich materiální bída a bránili jejich práva, s sebou zároveň nese to, že jim budeme nabízet přátelství s Pánem, který je pozvedá a navrácí jim důstojnost. Bylo by ovšem smutné, kdyby od nás obdrželi kodex nauk nebo morální imperativ, ne však velkou spásnou zvěst, onen misionářský křik, který zasahuje srdce a dává smysl všemu ostatnímu. Stejně tak se nemůžeme spokojit pouze se sociálním poselstvím. Dáváme-li za ně život pro spravedlnost a důstojnost, kterou si zaslouží, nemůžeme jim skrývat, že to děláme proto, že v nich rozpoznáváme Krista a že objevujeme nesmírnou důstojnost, kterou je zahrnuje Bůh Otec, jenž je nekonečně miluje.

64. Oni mají právo na zvěstování evangelia, především na ono první hlásání, které se označuje *kérygma* a které „je principiální zvěstí, a ve všech etapách a momentech katecheze se jí má stále znovu naslouchat a různými způsoby ji hlásat“.⁸¹ Hlásání Boha, který nekonečně miluje každou lidskou bytost, který tuto lásku plně projevil v Kristu, ukřížovaném pro nás a vzkříšeném v našich životech. Navrhují znovu si přečíst krátké shrnutí ohledně tohoto obsahu ve 4. kapitole exhortace *Christus vivit*. Toto hlásání má v Amazonii mnoha nejrůznějšími způsoby neustále zaznívat. Bez tohoto vášnivého hlásání se každá církevní struktura promění v jednu nevládní organizaci navíc, takže nedostojíme požadavku Ježíše Krista: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu tvorstvu“ (Mk 16,15).

65. Jakýkoli návrh ke zrání křesťanského života potřebuje mít jako trvalou osu toto hlásání, protože „veškerá křesťanská formace je především prohlubováním kérygmatu, které se má stále více a lépe vtělovat do křesťanského života“.⁸² Základní reakcí na toto hlásání, když se mu podaří vyvolat osobní setkání s Pánem, je bratrská láska, která je „první, největší a nejlépe nás charakterizuje jako učedníky“.⁸³ Tak

81 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 164, in *AAS* 105 (2013), s. 1088n.

82 Tamtéž, 165, in *AAS* 105 (2013), s. 1089.

83 Tamtéž, 161, in *AAS* 105 (2013), s. 1087.

představují *kérygma* a bratrská láska rozsáhlý souhrn celého obsahu evangelia, jež musí být nabízeno i v Amazonii. Tak to žili velcí evangelizátoři Latinské Ameriky jako svatý Turibius z Mongroveje nebo svatý Josef de Anchieta.

Inkulturace

66. Zároveň s tím, jak vytrvale hlásá *kérygma*, potřebuje církve v Amazonii růst. Proto stále znovu utváří svou vlastní totožnost nasloucháním a dialogem s osobami, skutečnostmi a dějinami svého území. Tímto způsobem se může stále více rozvíjet nezbytný proces inkulturace, který nepohrdá ničím dobrým z toho, co existuje v amazonských kulturách, nýbrž to shromažďuje a pozvedá k plnosti světla evangelia.⁸⁴ Rovněž nepohrdá bohatstvím křesťanské moudrosti, předávaným po staletí, a neodvází se ignorovat dějiny, v nichž konal Bůh mnoha způsoby, protože církve má různorodou tvář „nejen z prostorového pohledu (...), nýbrž i ve své časné realitě“.⁸⁵ Jedná se o autentickou tradici církve, která není statickým úložištěm ani muzejním kouskem, nýbrž kořeny stromu, který roste.⁸⁶ Tato tisíciletá tradice svědčí o Božím působení v jeho lidu a „má poslání udržovat oheň živý spíše než přechovávat jeho popel“.⁸⁷

67. Svatý Jan Pavel II. učil, že církve svou nabídkou evangelia „nemíní popírat autonomii kultury. Naopak, má vůči ní velkou úctu“, protože

84 Takto to vyjadřuje Druhý vatikánský koncil v čl. 44 konstituce *Gaudium et spes*, když uvádí: „Od samého počátku svých dějin se církve naučila vyjadřovat Kristovo poselství pomocí pojmů a jazyků různých národů a nadto se snažila osvětlit je moudrostí filosofů; to proto, aby přizpůsobila evangelium, pokud to bylo možné, chápavosti širokých vrstev i nárokům vzdělanců. Toto přizpůsobené kázání zjeveného slova musí zůstat zákonem veškeré evangelizace. Tak se totiž v každém národě vytváří možnost vyjádřit vlastním způsobem Kristovo poselství a zároveň se rozvíjí živý styk mezi církví a různými národními kulturami.“

85 *List Božimu lidu na pouti do Německa* (29. června 2019), 9, in *L'Osservatore Romano*, 5. července 2019, s. 9.

86 Srov. Sv. VINCENC LERINSKÝ, *Commonitorium primum*, kap. 23: PL 50, 668: „Ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate.“

87 *List Božimu lidu na pouti do Německa*, 9. Srov. vyjádření připisované Gustavu Mahlerovi: „Tradice je ochranou budoucnosti, ne uchováváním popela.“

kultura „není jen předmětem vykoupení a povýšení, nýbrž může hrát i roli zprostředkovatelky a spolupráce“.⁸⁸ A když oslovil domorodce z amerického kontinentu, připomenul, že „víra, která se nestává kulturou, není plně přijatou vírou, zcela promyšlenou, věrně žitou“.⁸⁹ Výzvy kultury pobízejí církve postupovat „na jedné straně v duchu bdělé kritiky, ale na druhé straně zároveň v duchu důvěryplné péče“.⁹⁰

68. Je vhodné se zde znovu vrátit k tomu, co jsem již vyjádřil v exhortaci *Evangelii gaudium* ohledně inkulturace, která má svůj základ v přesvědčení, že „milost předpokládá kulturu a dar Boží se vtěluje do kultury toho, kdo ho přijímá“.⁹¹ Všimněme si, že to vyžaduje dvojí pohyb. Na jedné straně dynamiku zúrodnění, která umožňuje vyjádřit evangelium na daném místě, poněvadž „když nějaké společenství přijme zvěst spásy, Duch Svatý zúrodní jeho kulturu proměňující silou evangelia“.⁹² Na druhou stranu církev sama se nachází na cestě přijímání, které ji obohacuje tím, co Duch již v dané kultuře tajemně předznamenal. Takto „Duch Svatý zkrášluje církev, ukazuje jí nové aspekty Zjevení a dává jí novou tvář“.⁹³ Tak se má umožnit a podnitit hlásání nevyčerpatelného evangelia, jež je sdíleno „výrazovými prostředky, které jsou vlastní kultuře, v níž se hlásá, takže povede k novému splynutí evangelia s touto kulturou“.⁹⁴

69. Proto „můžeme vidět, že křesťanství nedisponuje jediným kulturním vzorem“;⁹⁵ protože „myšlenka monokulturního a monotónního křesťanství by neodpovídala logice vtělení“.⁹⁶ Existuje bezpochyby riziko, že evangelizátoři dojdou k přesvědčení, že nemají sdílet pouze evangelium,

88 *Projev k univerzitním vyučujícím a kulturním činitelům*, Coimbra (15. května 1982), 5, in *L'Osservatore Romano*, 23. května 1982, s. 18.

89 *Poselství k domorodým obyvatelům amerického kontinentu*, Santo Domingo (12. října 1992), 6, in *L'Osservatore Romano*, 23. října 1992, s. 15; srov. *Projev k účastníkům Národního kongresu církevního hnutí za kulturní angažovanost* (16. ledna 1982), 2, in *Insegnamenti* 5/1 (1982), s. 131.

90 Sv. JAN PAVEL II., posynodální apoštolská exhortace *Vita consecrata* (25. října 1996), 98, in *AAS* 88 (1996), s. 474n.

91 Čl. 115, in *AAS* 105 (2013), s. 1068.

92 Tamtéž, 116, in *AAS* 105 (2013), s. 1068.

93 Tamtéž.

94 Tamtéž, 129, in *AAS* 105 (2013), s. 1074.

95 Tamtéž, 116, in *AAS* 105 (2013), s. 1068.

96 Tamtéž, 117, in *AAS* 105 (2013), s. 1069.

nýbrž také kulturu, v níž vyrostli, a zapomenou, že nejde o to, „vnucovat určitou kulturní formu, byť je krásná a starobylá“.⁹⁷ Je potřeba odvážně přijmout novost Ducha, která je stále schopna utvářet věci nové z nevyčerpatelného pokladu Ježíše Krista, protože „inkulturace uvádí církve na nesnadnou, ale nezbytnou cestu“.⁹⁸ Je pravdou, že „jde o dlouhé a pomalé procesy, v nichž nás někdy může přepadnout a ochromit strach“, takže se stáváme „pouhými diváky, kteří přihlížejí neplodné stagnaci církve“.⁹⁹ Ale nebojme se a nelámejme křídla Duchu Svatému.

Cesty inkulturace v Amazonii

70. K dosažení obnovené inkulturace evangelia v Amazonii potřebuje církve naslouchat její tradiční moudrosti, navrátit hlas starším, uznat hodnoty přítomné v životním stylu původních společenství, znovu získat bohatá vyprávění domorodých kmenů. V Amazonii jsme obdrželi bohatství, které pochází z předkolumbovských kultur, „jako otevřenost Božímu působení, smysl pro zdarma přijaté plody země, posvátný charakter lidského života a docenění rodiny, smysl pro solidaritu a spoluzodpovědnost ve společné práci, význam kultu, víra v posmrtný život, a tolik jiných hodnot“.¹⁰⁰

71. V tomto kontextu vyjadřují amazonské domorodé kmeny autentickou kvalitu života jako „dobré žití“. To zahrnuje osobní, rodinnou, komunitní a kosmickou harmonii a vyjadřuje se vlastním komunitním způsobem přemítání o existenci, schopností nalézat radost a plnost uprostřed strohému a prostému životu, stejně tak jako zodpovědnou péčí o přírodu, jež uchovává prostředky pro další generace. Původní kmeny nám mohou pomoci zakusit, v čem spočívá šťastná střídmost, a v tomto smyslu „nás mají mnoho co učit“.¹⁰¹ Umějí být šťastní z mála, využívají malých Božích darů, aniž by shromažďovali příliš mnoho věcí, neničí

97 Tamtéž.

98 SV. JAN PAVEL II., *Projev k Plenárnímu shromáždění Papežské rady pro kulturu* (17. ledna 1987), 5, in *L'Osservatore Romano*, 1. února 1987, s. 21.

99 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 129, in *AAS* 105 (2013), s. 1074.

100 Čtvrtá generální konference biskupů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument ze Santo Dominga* (12.–18. října 1992), 17.

101 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 198, in *AAS* 105 (2013), s. 1103.

bez potřeby, starají se o ekosystémy a uznávají, že země, která jim nabízí prostředky k jejich životu jako štědrý pramen, má mateřskou dimenzi, která probouzí uctívou něhu. Toto všechno musí být doceněno a přijato v evangelizaci.¹⁰²

72. Když tedy bojujeme za ně a s nimi, jsme povoláni „být jejich přáteli, naslouchat jim, chápat je a přijímat tajemnou moudrost, kterou nám Bůh chce sdělit jejich prostřednictvím“.¹⁰³ Obyvatelé měst potřebují tuto moudrost docenit a nechat se „převychovat“ co do úzkostného konzumu a městského odcizení. Církev sama může být oním nástrojem, který napomůže k této kulturní nápravě drahocennou syntézou s hlásáním evangelia. Ona se navíc stává také nástrojem blížejské lásky, nakolik jsou její společenství nejen misionářskými ve svém okolí, nýbrž také nakolik přijímají chudé, kteří sem – donuceni bídou – přicházejí z vnitrozemí, a nakolik v těchto společenstvích stojí nablízku mladým migrantům, aby jim pomohla integrovat se do měst, aniž by upadli do sítí ponížení. Takové církevní působení, jež tryská z lásky, je cennou cestou uvnitř procesu inkulturace.

73. Inkulturace pozvedá a naplňuje. Jistě je třeba docenit onu domorodou mystiku propojení a vzájemné závislosti všeho stvořeného, mystiku gratuity, která miluje život jako dar, mystiku posvátného obdivu k přírodě, která nás překračuje tolikerým životem. Přesto jde rovněž o dosažení toho, aby byl tento vztah s Bohem přítomným ve vesmíru stále víc přetvářen do osobního vztahu k Ty, které udržuje náš život a chce mu dát smysl, k Ty, které nás zná a miluje:

„Mé stíny plují, mrtvá to dřeva,
však hvězda se rodí bez výčítky
na rukou tohoto dítěte dovedných,
jež dobývají vody a noc.
Mně musí stačit vědět, že Ty mě znáš
celého dřív, než nastaly mé dny.“¹⁰⁴

102 Srov. MESSORI, Vittorio – RATZINGER, Joseph, *Rapporto sulla fede*, Cini-sello Balsamo: Edizioni Paoline, 1985, s. 211n.

103 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 198, in *AAS* 105 (2013), s. 1103.

104 CASALDÁLIGA, Pedro, „Carta de navegar (*Por el Tocantins amazónico*)“, in *El tiempo y la espera*, Santander, 1986.

74. Stejně tak vztah k Ježíši Kristu, pravému Bohu a pravému člověku, osvoboditeli a vykupiteli, není nepřátelský tomuto výrazně kosmickému světonázoru, jenž charakterizuje amazonské kmeny, protože on je také Zmrtvýchvstalý, který proniká všechno.¹⁰⁵ Podle křesťanské zkušenosti „nalézají všichni tvorové hmotného vesmíru svůj pravý smysl ve vtěleném Slově, protože Boží Syn do své osoby začlenil část hmotného vesmíru, do něhož vložil zárodek definitivní proměny“.¹⁰⁶ On je slavně a tajemně přítomen v řece, ve stromech, v rybách, ve větru, jako Pán, který kraluje, aniž by ztratil své přetvořené rány, a v eucharistii na sebe přijímá způsoby tohoto světa a každé z nich udílí smysl velkonočního daru.

Sociální a duchovní inkulturace

75. Vzhledem k chudobě a opuštěnosti tolika obyvatel Amazonie musí tato inkulturace nutně „vonět“ výrazně sociálním způsobem a být charakterizována rozhodnou obranou lidských práv, takže bude vyzařovat tvář Krista, který „se chtěl se zvláštní něhou ztotožnit s nejslabšími a nejchudšími“.¹⁰⁷ Neboť „na základě evangelia rozpoznáváme vnitřní souvislost mezi evangelizací a lidským pokrokem“,¹⁰⁸ což pro křesťanská společenství znamená jasné nasazení pro království spravedlnosti na podporu vyvržených. Proto je vhodná formace pastoračních činitelů v sociální nauce církve nanejvýš důležitá.

76. Inkulturace evangelia v Amazonii musí zároveň lépe integrovat sociální aspekt s duchovním, aby ti nejchudší nemuseli hledat zbožnost, která by odpovídala touhám jejich transcendentního rozměru, mimo církev. Nejedná se tedy o zbožnost odcizující a individualistickou, která umlčuje sociální požadavky na důstojnější život, rovněž tak ale nejde

105 Svatý Tomáš Akvinský to objasňuje následujícím způsobem: „Trojí způsob, jak je Bůh ve věcech: jeden je společný, skrze esenci, přítomnost a moc; druhý je skrze milost v jeho svatých; třetí, jedinečný v Kristu, skrze sjednocení“ (*Ad Colossenses* II,1.2).

106 Encyklika *Laudato si'*, 235, in *AAS* 107 (2015), s. 939.

107 TŘETÍ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Puebly*, 196.

108 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 178, in *AAS* 105 (2013), s. 1094.

o to, zmrzačit transcendentní a duchovní rozměr, jako by lidské bytosti stačil materiální rozvoj. Vybízí nás to nejen k tomu, abychom obě skutečnosti spojovali, nýbrž abychom je přímo niterně propojovali. Tak totiž zazáří opravdová krása evangelia, které je plně zlidšťující, které celkově dodává důstojnost osobám a kmenům, které naplňuje srdce a celý život.

Výchozí body pro amazonskou svatost

77. Tak se mohou zrodit svědectví o svatosti s amazonskou tváří, jež nebudou kopií vzorů z jiných míst, svatosti, která sestává ze setkání i angažovanosti, kontemplace i služby, receptivní samoty i společného života, radostné střídmosti i boje za spravedlnost. Této svatosti dosahuje „každý svou cestou“,¹⁰⁹ což platí také pro národy, kde se milost vtěluje a září vlastními rysy. Představme si nyní svatost s amazonskými rysy, povolanou k tomu, aby se stala výzvou pro univerzální církve.

78. Proces inkulturace, který zahrnuje nejen individuální, ale i lidové cesty, vyžaduje lásku k lidu, jemuž se prokazuje úcta a pochopení. Ve značné části Amazonie již tento proces začal. Je to už více než čtyřicet let, kdy biskupové peruánské Amazonie vyzdvihli skutečnost, že v mnoha skupinách, přítomných v dané oblasti, „je subjekt evangelizace, utvářený vlastní mnohostrannou a měnící se kulturou, již zčásti evangelizován“, jelikož nabyt „jistých rysů lidového katolicismu, které byly sice původně prosazovány pastoračními činiteli, ale nyní se staly něčím, co lid přijal za své, ba u čeho dokonce změnil významy a co předává z generace na generaci“.¹¹⁰ Nespěchejme s odsudkem, že v některých náboženských projevech, které spontánně vyrůstají z života těchto lidí, se jedná o pověru nebo pohanství. Je naopak třeba umět uznat obilí, které roste mezi koukolem, protože „v lidové zbožnosti je

109 Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce *Lumen gentium*, 11; srov. apoštolská exhortace *Gaudete et exsultate* (19. března 2018), 10n.

110 APOŠTOLSKÉ VIKARIÁTY PERUÁNSKÉ AMAZONIE, Druhé biskupské shromáždění pralesních regionů, San Ramón – Peru (5. října 1973), in *Éxodo de la Iglesia en la Amazonia. Documentos pastorales de la Iglesia en la Amazonia peruana*, 1976, s. 121.

možné vnímat, jakým způsobem se přijatá víra vtělila do kultury a je předávána dále“.¹¹¹

79. Do jisté míry je možné tu vnímat svébytné domorodé vyznání víry, aniž by muselo být nutně označeno za modloslužbu. Mýtu, který je plný duchovního smyslu, se totiž dá využít a nemusí být vždy hned považován za pohanský omyl. Některé náboženské svátky obsahují posvátný smysl a jsou prostorem k setkání a bratrství, i kdyby tu byla potřeba pomalého procesu očišťování a zrání. Misionář duši i tělem se snaží odhalit, jak onen oprávněný neklid hledá řečiště v náboženských projevech, a to mnohdy i nedokonalých nebo mylných, a snaží se na něj odpovědět z pozice inkulturované spirituality.

80. Bude se bezpochyby jednat o spiritualitu, soustředěnou na jediném Bohu a Pánu, zároveň však schopnou navázat kontakt s každodenními potřebami osob, jež usilují o důstojný život, chtějí se těšit z toho, co je na lidské existenci krásné, najít pokoj a harmonii, vyřešit rodinné krize, léčit své nemoci, vidět své děti šťastně růst. Nejhorším nebezpečím by bylo vzdálit je od setkání s Kristem tím, že by byl představován jako nepřítel radosti nebo jako někdo lhostejný k lidskému hledání a jeho úzkostem.¹¹² Dnes je nezbytné ukázat, že svatost nenechává osoby bez „síly, života a radosti“.¹¹³

Inkulturační liturgie

81. Inkulturační křesťanské spirituality do kultur původních kmenů nalézá svou zvlášť hodnotnou cestu ve svátostech, neboť v nich se spojuje božské s kosmickým, milost se stvořením. V Amazonii by svátosti neměly být chápány jako oddělení od stvořeného. „Představují privilegovaný způsob, jak je příroda přijata Bohem a proměněna na prostředek nadpřirozeného života.“¹¹⁴ Jsou plným doceněním tvorstva, kde je

111 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 123, in *AAS* 105 (2013), s. 1071.

112 Srov. apoštolská exhortace *Gaudete et exsultate*, 126n.

113 Tamtéž, 32.

114 Encyklika *Laudato si'*, 235, in *AAS* 107 (2015), s. 939.

příroda pozvednuta k tomu, aby se stala místem a nástrojem milosti, aby „objala svět na jiné úrovni“.¹¹⁵

82. V eucharistii, „na vrcholu tajemství vtělení se chtěl Pán dotýkat našeho nitra skrze úlomek hmoty. (...) Sjednocuje nebe a zemi, objímá a prostupuje všechno stvoření.“¹¹⁶ Proto se může stát „zdrojem motivace v naší starosti o životní prostředí a vede nás k tomu, abychom byli ochránci všeho stvoření“.¹¹⁷ „Když se takto chceme setkat s Bohem, neunikáme ze světa ani nepopíráme přirozenost.“¹¹⁸ To nám umožňuje, abychom v liturgii uchopili mnoho vhodných prvků zkušenosti domorodců v jejich niterném kontaktu s přírodou a podněcovali jejich autochtonní vyjádření v písních, tancích, gestech a symbolech. Už Druhý vatikánský koncil nabádal k úsilí inkulturovat liturgii u domorodých kmenů;¹¹⁹ uběhlo však víc než padesát let, a v této věci jsme postoupili vpřed jen málo.¹²⁰

83. Díky neděli „křesťanská spiritualita integruje hodnotu odpočinku a slavení. Lidská bytost má sklon považovat kontemplativní odpočinek za něco jalového a neužitečného a zapomíná, že tak obírá konané dílo o to nejdůležitější – o jeho smysl. Jsme povoláni k tomu, abychom do svého konání začleňovali receptivní a nezištný aspekt.“¹²¹ Původní kmeny tuto zdarmadanost a toto zdravé kontemplativní odpočívání znají. Naše slavení by nám mělo pomoci prožívat tuto zkušenost v nedělní liturgii a setkávat se ve světle slova a eucharistie, které osvěcují naše konkrétní životy.

84. Svátosti naznačují a udílejí blízkého Boha, který se milosrdně sklání, aby léčil a posiloval své děti. Proto musejí být přístupné především pro chudé a nikdy by neměly být odpírány z finančních důvodů. Stejně tak je nepřipustný, vzhledem k chudým a zapomenutým v Amazonii,

115 Encyklika *Laudato si'*, 235, in *AAS* 107 (2015), s. 939.

116 Tamtéž, 236, in *AAS* 107 (2015), s. 940.

117 Tamtéž.

118 Tamtéž, 235, in *AAS* 107 (2015), s. 939.

119 Srov. Druhý vatikánský koncil, Konstituce *Sacrosanctum Concilium* o posvátné liturgii, 37–40, 65, 77, 81.

120 Na synodě byl vznesen návrh vypracovat „amazonský ritus“.

121 Encyklika *Laudato si'*, 237, in *AAS* 107 (2015), s. 940.

takový řád, který by je vylučoval a vzdaloval, neboť tak by byli odmítáni církví, jež by se tím stala celnicí. Naopak, „v obtížných situacích, které zakoušejí lidé v největší nouzi, musí církev prokazovat zvláštní snahu chápat, těšit, integrovat a nezatěžovat je normami jako kamením. Tak se totiž dosáhne pouze toho, že se tito lidé budou považovat za odsouzené a opuštěné právě onou Matkou, která je povolána přinášet Boží milosrdenství.“¹²² Milosrdenství se však může proměnit v pouhý romantický výraz, pokud jej církev nebude projevovat konkrétně v pastoračním působení.¹²³

Inkulturační ministerialita

85. Inkulturační se musí rovněž rozvinout a do budoucna projevit ve vřelé formě církevní organizace a ministeriality. Jestliže se inkulturuje spiritualita, jestliže se inkulturuje svatost, jestliže se inkulturuje samo evangelium, jak bychom se mohli vyhnout úvahám o inkulturaci způsobu, jakým jsou uspořádány a prožívány církevní služby? Pastorační církev je v Amazonii rozkolísaná, zčásti kvůli nesmírné rozloze s řadou těžko dostupných míst, kvůli velké kulturní různorodosti, závažným sociálním problémům a vlastní volbě některých kmenů uzavřít se vnějším vlivům. To nás nemůže nechat lhostejnými a vyžaduje to od církve vlastní a hodnotnou odpověď.

86. Je třeba dosáhnout toho, aby církevní služba nabyla takové podoby, jež umožní co nejčastější slavení eucharistie i v těch nejvzdálenějších a nejkrytějších společenstvích. V *Aparecidě* byl dán podnět k tomu, aby se naslouchalo nářku mnoha společenství v Amazonii, „bez eucharistie po dlouhá období“.¹²⁴ Zároveň je ovšem třeba, aby vysluhovatelé rozuměli amazonské citlivosti a jejím kulturám zevnitř.

87. Způsob uspořádání života a výkonu služby kněží není monolitický, naopak vyžaduje různá odstínění na různých místech světa. Proto je

122 Posynodální apoštolská exhortace *Amoris laetitia* (19. března 2016), 49, in *AAS* 108 (2016), s. 331; srov. tamtéž, 305, in *AAS* 108 (2016), s. 436n.

123 Srov. tamtéž, 296, 308, in *AAS* 108 (2016), s. 430n, 438.

124 PÁTÁ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Aparecidy* (29. června 2007), 100.

důležité určit, co je na kněžství nejvíc specifického, co nemůže být delegováno. Odpověď spočívá ve svátosti kněžství, která jej připodobňuje Kristu knězi. A prvním závěrem je, že tento výlučný charakter přijatý svěcením uschopňuje pouze jej, aby předsedal eucharistii.¹²⁵ Toto je jeho specifická, základní a nezadatelná funkce. Někteří se domnívají, že to, co odlišuje kněze, je jeho moc, fakt, že je nejvyšší autoritou ve společenství. Ovšem už svatý Jan Pavel II. objasnil, že i když je kněžství chápáno „hierarchicky“, tato funkce nemá takovou hodnotu, aby stála nad ostatními, nýbrž že je „úplně zaměřena na svatost Kristových údů“.¹²⁶ Vyjádření, že kněz je znamením „Krista-hlavy“, zásadně znamená, že je pramenem milosti: on je hlavou církve, „protože má moc dávat plynout milosti na všechny údy církve“.¹²⁷

88. Kněz je znamením oné Hlavy, z níž plyne milost především, když se slaví eucharistie, pramen a vrchol veškerého křesťanského života.¹²⁸ V tom spočívá jeho velká moc, která může být přijata pouze ve svátosti kněžského svěcení. Proto jen on může říci: „Toto je *mé* tělo.“ Jsou i jiná slova, která může pronést pouze on: „Uděluj ti rozhřešení.“ Neboť svátostné odpuštění je ve službě důstojného slavení eucharistie. V těchto dvou svátostech spočívá jádro jeho výlučné totožnosti.¹²⁹

89. Pro specifické podmínky Amazonie, zvláště pak v jejích pralesích a nejdlehlších místech, je třeba najít způsob, jak tuto kněžskou službu zajistit. Laici mohou hlásat Slovo, mohou učit, organizovat společenství, slavit některé svátosti, hledat různé cesty pro lidovou zbožnost a rozvíjet řadu darů, které jim rozdává Duch. Potřebují však slavení

125 Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, dopis *Sacerdotium ministeriale* biskupům katolické církve o některých otázkách, týkajících se služebníka eucharistie (6. srpna 1983), in *AAS* 75 (1983), s. 1001–1009.

126 Apoštolský list *Mulieris dignitatem* (15. srpna 1988), 27, in *AAS* 80 (1988), s. 1718.

127 Sv. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa Theologiae* III, q. 8, a. 1, resp.

128 Srov. Druhý vatikánský koncil, Dekret *Presbyterorum ordinis* o službě a životě kněží, 5; sv. JAN PAVEL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. dubna 2003), 22, in *AAS* 95 (2003), s. 448.

129 Knězi je také vlastní vysluhovat pomazání nemocných, nakolik je tato svátost niterně spojena s odpuštěním hříchů: „A jestliže se dopustil hříchů, bude mu odpuštěno“ (Jak 5,15).

eucharistie, neboť ta „utváří církev“,¹³⁰ ba dokonce musíme říci, že „nelze budovat křesťanskou obec, nemá-li kořen a těžiště ve slavení nejsvětější eucharistie“.¹³¹ Pokud opravdu věříme, že je tomu tak, je třeba naléhat se postarat, aby amazonské kmeny nezůstávaly bez tohoto pokrmu nového života a bez svátosti odpuštění.

90. Tato naléhavá potřeba mě vede k tomu, abych pobídl všechny biskupy, zejména biskupy Latinské Ameriky, aby nejen podporovali modlitby za kněžská povolání, nýbrž aby byli zároveň štedřejší a orientovali ty, kdo vykazují misionářské povolání, k tomu, aby si zvolili Amazonii.¹³² Zároveň je třeba do hloubky revidovat strukturu a obsah jak počáteční, tak trvalé formace kněží, aby si osvojili postoje a schopnosti, které vyžaduje dialog s amazonskými kulturami. Tato formace musí být povýtce pastorační a podporovat rozvoj kněžského milosrdenství.¹³³

Komunity napěchované životem

91. Eucharistie je velkou svátostí, která zároveň naznačuje a uskutečňuje *jednotu* církve,¹³⁴ a je slavena také proto, „abychom jako původně cizinci, rozptýlení a vůči sobě navzájem lhostejní lidé dospěli k tomu, že budeme jednotní, navzájem si rovní a přátelé“.¹³⁵ Kdo předsedá eucharistii, má pečovat o společenství, které netvoří jakoukoli jednotu, nýbrž takovou, která přijímá rozmanité bohatství darů a charismat, jež vylévá Duch na společenství.

130 *Katechismus katolické církve*, čl. 1396; sv. JAN PAVEL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 26, in *AAS* 95 (2003), s. 451; srov. LUBAC, Henri de, *Meditace o církvi*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

131 Druhý vatikánský koncil, Dekret *Presbyterorum ordinis* o službě a životě kněží, 6.

132 Pozornost vzbuzuje fakt, že v některých zemích povodí Amazonky je víc misionářů pro Evropu a Spojené státy než na pomoc vlastním amazonským vikariátům.

133 Na synodě se také mluvilo o nedostatku seminářů pro kněžskou formaci domorodých osob.

134 Srov. Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce *Lumen gentium* o církvi, 3.

135 SV. PAVEL VI., *Homilie o slavnosti Těla Páně* (17. června 1965), in *Insegnamenti* 3 (1965), s. 358.

92. Proto i eucharistie, jako pramen a vrchol, vyžaduje také rozvoj onoho rozmanitého bohatství. Je jistě potřeba kněží; to však nevylučuje, aby i trvalí jáhnové – kterých by bylo pro Amazonii zapotřebí mnohem víc –, řeholnice a samotní laici běžně přejímali onu tak důležitou odpovědnost za růst společenství a aby ve výkonu těchto různých funkcí zráli i díky odpovídajícímu doprovázení.

93. Nejedná se tedy pouze o to, napomoci k častější přítomnosti svěcených služebníků, kteří by mohli slavit eucharistii. Byl by to velmi omezený cíl, kdybychom neměli v úmyslu zároveň podnitit nový život ve společenstvích. Potřebujeme rozvíjet setkání nad Božím slovem a zrání ve svatosti prostřednictvím nejrůznějších laických služeb, které předpokládají proces přípravy – biblické, naukové, duchovní i praktické – a různé cesty trvalé formace.

94. Církev s amazonskými tvářemi vyžaduje stálou přítomnost zralých laických vůdců, vybavených autoritou,¹³⁶ kteří znají jazyky, kultury, duchovní zkušenost a způsob života ve společenství na každém místě a kteří zároveň ponechají prostor rozmanitosti darů, které zasévá Duch Svatý do všech. Neboť tam, kde se rodí zvláštní potřeba, on už vylil svá charismata, která umožňují na ni odpovědět. To v církvi předpokládá schopnost dát prostor odvaze Ducha, která by svěžovala a konkrétně umožňovala rozvoj vlastní, *výrazně laické* církevní kultury. Výzvy Amazonie vyžadují od církve zvláštní úsilí o zajištění vlásečnicové přítomnosti, která je ovšem možná jen na základě přesvědčivého protagonismu laiků.

95. Mnoho zasvěcených osob vydalo svou energii a značnou část svého života pro Boží království v Amazonii. Zasvěcený život, schopný dialogu, syntézy, vtělení a prorocství, má v tomto četném a harmonickém uspořádání amazonské církve své zvláštní místo. Chybí mu ovšem nové úsilí o inkulturaci, které by rozvinulo tvořivost, misionářskou odvahu, citlivost a zvláštní sílu komunitního života.

136 Je možné, aby pro nedostatek kněží biskup doporučil „svěřit účast na pastorační péči o farnost jáhnovi nebo jiné osobě, která není knězem, nebo společenství osob“ (CIC 517 §2).

96. Když se základní společenství naučila do misionářského hlásání a spirituality zahrnovat také obranu sociálních práv, stala se opravdovou zkušeností synodality v evangelijním úsilí církve v Amazonii. Často „napomohla k formaci křesťanů, angažovaných ve víře, učedníků a misionářů Páně, jak o tom svědčí štedré nasazení tolika jejich členů až po prolítí krve“.¹³⁷

97. Povzbuzuji proto k hlubšímu poznání společného záměru, který se uskutečňuje prostřednictvím REPAM a jiných sdružení, s cílem lépe zakotvit to, co žádal již dokument z *Aparecidy*: „uspořádat mezi místními církvemi různých jihoamerických zemí, které se nacházejí v amazonském povodí, společnou pastorační s odstupňovanými prioritami“.¹³⁸ Zvláště to platí pro vztah mezi příhraničními církvemi.

98. Nakonec bych rád připomenul, že ne vždy můžeme myslet na projekty pro stálá společenství, protože v Amazonii existuje velká vnitřní mobilita, neustálá migrace, často i kyvadlová, a „oblast se de facto změnila v migrační koridor“.¹³⁹ „Amazonské kočovnictví nebylo z pastoračního hlediska dobře pochopeno ani dostatečně zpracováno.“¹⁴⁰ Je třeba ho tedy promyslet na rovině putujících misionářských skupin a „podpořit zapojení a putování zasvěcených mužů a žen společně s nejchudšími a nejvyvrženějšími“.¹⁴¹ To je na druhou stranu výzvou i pro naše městská společenství, která by měla, zvláště na periferiích, pečovat s důvtipem a velkodušností o různé formy přátelských a vstřícných vztahů k rodinám a mladým osobám, jež sem přicházejí z vnitrozemí.

Síla a dar žen

99. V Amazonii je řada společenství, která si udržela a po dlouhou dobu předávala víru, aniž by je navštívil nějaký kněz; leckdy šlo i o několik desetiletí. K tomu mohlo dojít jen díky přítomnosti silných

137 PÁTÁ GENERÁLNÍ KONFERENCE BISKUPŮ LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU, *Dokument z Aparecidy* (29. června 2007), 178.

138 Tamtéž, 475.

139 *Instrumentum laboris*, 65.

140 Tamtéž, 63.

141 Tamtéž, 129, d.2.

a velkodušných žen, které křtily, věnovaly se katechezi, modlily se, byly misionářkami, zcela jistě k tomu povolány a podněcovány Duchem Svátým. Po staletí takto s obdivuhodným nasazením a vroucí vírou udržovaly na takových místech církev doslova na nohou. Během synody nás všechny dojalý svým svědectvím.

100. To nás pobízí, abychom svůj pohled rozšířili a vyhnuli se tak redukci našeho vnímání církve jen na funkcionalistické struktury. Toto zúžení by nás totiž mohlo vést k úvahám, že by se ženám měl udělit nějaký nový *status* a umožnit větší podíl na životě církve zpřístupněním svěcení. Ovšem tento pohled by naši vizi ve skutečnosti zúžil, protože by nás nasměroval ke klerikalizaci žen, čímž by snížil onu velkou hodnotu, kterou již představují, a citelně by tak ochudil jejich nezbytný přínos.

101. Ježíš Kristus se představuje jako Snoubenec společenství, jež slaví eucharistii, prostřednictvím mužské postavy, která jí předsedá jako znamení jediného Kněze. Tento dialog mezi Snoubencem a snoubenkou, který se pozvedá k adoraci a posvěcuje společenství, by nás neměl uzavírat do předpojatého chápání moci církve. Pán chtěl totiž projevit svou moc a svou lásku prostřednictvím dvou lidských tváří: tváře svého božského Syna, který se stal člověkem, a tváře jedné ženy, Marie. Ženy přispívají církvi svým vlastním způsobem tím, že prodlužují v čase sílu a něhu Matky Marie. V důsledku toho se už neomezujeme na funkcionalistické chápání, nýbrž vstupujeme do niterné struktury církve. Tímto způsobem můžeme radikálně chápat, proč se tato struktura bez žen hroutí stejně, jako by se rozbilo na kusy tolik společenství v Amazonii, kdyby v nich nebyly ženy, kdyby je neudržovaly, nepodporovaly a nestaraly se o ně. Ukazuje nám to, v čem spočívá jejich charakteristická moc.

102. Chceme podporovat tyto prosté dary, které umožnily tolika ženám v Amazonii hrát tak významnou roli ve společnosti, jakkoli jsou dnes společenství vystavena novým rizikům, která v předchozích obdobích neexistovala. Současná situace od nás vyžaduje, aby se podněcoval vznik jiných ženských služeb a charismat, jež by odpovídaly specifickým potřebám amazonských kmenů v této historické chvíli.

103. V synodální církvi by měl být ženám, které fakticky plní ústřední úlohu v amazonských společenstvích, umožněn přístup k funkcím, ba i k církevním službám, které nevyžadují svátost svěcení a umožňují jim lépe vyjádřit jejich vlastní místo. Je třeba připomenout, že tyto služby předpokládají stálost, veřejné uznání a poslání biskupem. To také umožní, aby měly ženy skutečný a účinný vliv na organizaci, na nejdůležitější rozhodnutí a na vedení společenství, aniž by to přestaly dělat svým vlastním stylem s typicky ženskými důrazy.

Rozšířit horizonty za konflikty

104. Často se stává, že na daném místě nalézají pastorační činitelé velmi odlišná řešení problémů, jimž čelí, a proto navrhují i zdánlivě protikladné formy církevní organizace. Pokud k tomu dochází, je pravděpodobné, že skutečná odpověď na výzvy evangelizace spočívá v překonání obou návrhů a v nalezení jiných, lepších cest, které si snad ani neumíme představit. Konflikt je překonán na vyšší úrovni, kde se každá část, aniž by se zpronevěřila sama sobě, integruje s tou druhou do nové skutečnosti. Všechno je vyřešeno „na vyšší rovině, která v sobě uchovává cenné možnosti protikladných polarit“.¹⁴² V opačném případě nás konflikt uzavírá, „ztrácíme perspektivu, horizonty se zužují a sama realita zůstává rozdrobena“.¹⁴³

105. To v žádném případě neznamená relativizaci problémů, útěk před nimi nebo ponechání skutečností takovými, jaké jsou. Opravdových řešení se totiž nedosáhne rozpuštěním odvahy, vyhýbáním se konkrétním potřebám nebo hledáním vnější viny. Naopak, východisko se nachází v „přelití“, když se překročí dialektika, která omezuje vizi, aby tak bylo možné uznat větší dar, který nabízí Bůh. Z tohoto nového daru, chrabře a velkoryse přijatého, z tohoto nečekaného daru, který probouzí novou a větší tvořivost, budou jako z hojného pramene proudit odpovědi, které dialektika sama nedokázala zahlédnout. Ve svých počátcích se křesťanská víra podivuhodně rozšířila právě díky tomu, že sledovala tuto logiku, která jí umožnila, aby se ze židovské matrice vtělila do řecko-římských kultur a nabyla tak postupně rozličné podoby. Analogicky nás

142 Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 228, in *AAS* 105 (2013), s. 1113.

143 Tamtéž, 226, in *AAS* 105 (2013), s. 1112.

v tomto historickém okamžiku Amazonie vybízí, abychom překročili omezené perspektivy, pragmatická řešení, která zůstávají uzavřena do částečných aspektů velkých výzev, a abychom hledali širší a odvážnější cesty inkulturace.

Ekumenické a mezináboženské soužití

106. V mnohonáboženské Amazonii potřebujeme my věřící nalézt prostor k vzájemnému dialogu a ke společnému konání ve prospěch obecného blaha a podpory nejchudších. Nejde o to, abychom se všichni stali víc *light* nebo abychom snad kvůli setkání s jinými lidmi, kteří uvažují odlišně, skrývali svá vlastní přesvědčení, pro která jsme zapáleni. Pokud někdo věří, že Duch Svatý může konat i v odlišném, pak se pokusí nechat tímto světlem obohatit, přičemž je přijme z nitra svých vlastních přesvědčení a své vlastní identity. Čím hlubší, pevnější a bohatší je totiž identita, tím víc dokáže obohatit druhé svým vlastním přínosem.

107. My katolíci nacházíme poklad v Písmu svatém, které ostatní náboženství nepřijímají, ačkoli jsou mnohdy schopni je se zájmem číst, ba i docenit některé z jeho obsahů. Něco podobného se můžeme pokusit udělat my vůči posvátným textům jiných náboženství a náboženských společností, kde se nacházejí „pravidla a nauky, jež (...) jsou nezřídka odrazem Pravdy, která osvěcuje všechny lidi“.¹⁴⁴ Velké bohatství máme rovněž v sedmi svátostech, byť je některá křesťanská společenství nepřijímají v jejich celku nebo ve stejném smyslu jako my. Spolu s tím, že pevně věříme v Ježíše jako jediného Vykupitele světa, pěstujeme hlubokou úctu k jeho Matce. A jakkoli víme, že totéž neplatí pro všechna křesťanská vyznání, vnímáme jako povinnost zvěstovat Amazonii bohatství oné vroucí mateřské lásky, jejímiž opatrovníky se cítíme být. Ostatně, i tuto exhortaci zakončím slovy, adresovanými Marii.

108. Toto všechno by z nás nemělo činit nepřátele. V opravdovém duchu dialogu se posiluje schopnost porozumět smyslu toho, co říká a koná ten druhý, i když to nebude možné přijmout za své vlastní přesvědčení. Takto se upřímnost stává možnou, aniž by se skrývalo to, v co věříme,

144 Druhý vatikánský koncil, Deklarace *Nostra aetate* o vztazích církve k ne-křesťanským náboženstvím, 2.

ale také aniž by se opustil dialog a hledání společných bodů; především takto je možné společně pracovat a bojovat za dobro Amazonie. Síla toho, co spojuje všechny křesťany, má nesmírnou hodnotu. Mnohdy věnujeme přílišnou pozornost tomu, co nás rozděluje, a už méně doceňujeme to a vážíme si toho, co nás spojuje. Přitom to, co nás spojuje, nám umožňuje žít ve světě, aniž by nás pohltila pozemská imanence, duchovní prázdnota, pohodlné sobectví, konzumistický a sebezničující individualismus.

109. Nás všechny křesťany spojuje jedna víra v Boha Otce, který nám dává život a velmi nás miluje. Spojuje nás víra v Ježíše Krista, jediného Vykupitele, který nás vysvobodil svou požehnanou krví a svým slavným vzkříšením. Spojuje nás touha po jeho slovu, které vede naše kroky. Spojuje nás oheň Ducha, jenž nás podněcuje k poslání. Spojuje nás nové přikázání, které nám Ježíš zanechal, hledání civilizace lásky, vášeň pro Království, k jehož budování spolu s ním nás volá sám Pán. Spojuje nás zápas o pokoj a spravedlnost. Spojuje nás přesvědčení, že ne všechno končí spolu s tímto životem, nýbrž že jsme povoláni k nebeské hostině, kde Bůh osuší každou slzu a shromáždí to, co jsme vykonali pro ty, kdo trpí.

110. Toto všechno nás spojuje. Jak bychom mohli nebojovat společně? Jak bychom se mohli nemodlit společně a společně nepracovat bok po boku, abychom chránili chudé z Amazonie, a tak zjevovali svatou tvář Páně a pečovali o jeho stvořitelské dílo?

ZÁVĚR

MATKA AMAZONIE

111. Poté, co jsem se s vámi podělil o několik snů, vybízím všechny, aby postupovali kupředu konkrétními cestami, které umožní přetvořit skutečnost Amazonie a osvobodit ji od každého zla, které ji sužuje. Nyní pozvedněme svůj pohled k Marii. Matka, kterou nám zanechal Kristus, ač je jistě jedinou Matkou všech, se v Amazonii projevuje různými způsoby. Víme, že „domorodci se ve svém životě setkávají s Ježíšem Kristem mnoha způsoby; ale mariánská cesta k tomuto setkání přispěla nejvíce“.¹⁴⁵ Věřím, že tváří v tvář kráse Amazonie, kterou jsme během přípravy a průběhu synody objevovali stále víc, bude nejlepší zakončit tuto exhortaci tím, že se obrátíme k ní:

*Matko života,
v tvém mateřském lůně se utvářel Ježíš,
který je Pánem všeho, co existuje.
Jako Vzkříšený tě přetvořil svým světlem
a učinil z tebe královnu celého tvorstva.
Proto tě prosíme, Maria, abys kralovala
v tlukoucím srdci Amazonie.*

*Projev se jako matka všech tvorů,
v kráse květů, řek,
ve velké řece, která jí protéká,
a ve všem, co se hýbe v jejich pralesích.
Pečuj svou náklonností o tento rozpukek krásy.*

*Vypros nám u Ježíše, aby vylil veškerou svou lásku
na muže a ženy, kteří tam bydlí,
aby ji dokázali obdivovat a o ni pečovat.*

*Učiň, ať se tvůj Syn narodí v jejich srdcích,
aby mohl zářit v Amazonii,*

145

CELAM, *Třetí latinskoamerické sympóziem o domorodé teologii*, Ciudad de Guatemala (23.–27. října 2006).

*v jejich kmenech a v jejich kulturách,
světlem svého slova, útěchou své lásky,
svým poselstvím bratrství a spravedlnosti.
Kéž se také v každé eucharistii
projeví tolikery div
k Otcově slávě.*

*Matko, shlédni na chudé Amazonie,
neboť jejich domov je ničen
kvůli nízkým zájmům.
Kolik bolesti a kolik chudoby!
Kolik opuštěnosti a kolik násilí
v této požehnané zemi,
překypující životem!*

*Dotkni se citlivosti mocných,
neboť i když vnímáme, že je již pozdě,
ty nás voláš, abychom zachránili,
co dosud žije.*

*Matko s probodeným srdcem,
která trpíš ve svých hanobených dětech
a ve zraněné přírodě,
kraluj v Amazonii ty
spolu se svým Synem.
Kraluj, aby se již nikdo necítil být pánem
Božího díla.*

*Důvěřujeme v tebe, Matko života,
neopouštěj nás
v této temné hodině.
Amen.*

Dáno v Římě u Sv. Jana v Lateránu dne 2. února roku 2020,
o svátku Obětování Páně, sedmého roku mého pontifikátu.

FRANTIŠEK